

Новий рік у дорозі.
Стрічаймо!

Фото Олесь Дмитренко

Дякуємо 2010-му рокові і відпускаємо його з миром, разом зі світом підсумковуємо його найважливіші події — великі, трагічні, незабутні.

СВІТ НЕ ЗАБУДЕ загибель президента Польщі у катастрофі під Смоленськом; літак, в якому перебувало 96 пасажирів (усі загинули), у тому числі президент Польщі Лех Качинський, розбився в Росії за доволі загадкових обставин. Трагедію на Гаїті — від семибального землетрусу загинуло близько 230 тисяч людей. Скандальний сайт WikiLeaks, який оприлюднив дуже багато секретної інформації про США та інші країни світу. Інші події, які визначає для себе кожна країна.

Українські та міжнародні експерти визначили найважливіші події 2010 року в Україні:

Вибори президента України. Перемогу здобув Віктор Янукович.

Катастрофи на залізниці, ДТП із великою кількістю жертв, що відбулися на Дніпропетровщині, у Львові, під Києвом, на Вінниччині.

Протести проти введення нового Податкового кодексу. Президент України під тиском народу підписав Кодекс зі змінами, який задовольнив і владу, і частково підприємців.

Протести проти Дмитра Табачника, українофоба, який став міністром культури і освіти.

Місцеві вибори. Перемогу на них здобули прогнозовані кандидати і партії.

Чорноморський флот. 21 квітня 2010 року президенти України і Росії підписали угоду, за якою перебування Чорноморського флоту Росії на території України продовжено ще на 25 років.

Бійня депутатів у Верховній Раді, що привернула увагу цілого світу: Партія регіонів напала на БЮТ...

Павло МОВЧАН: «2010-й ЗМІНИВ НАШ ПОЛІТИЧНИЙ ЧАС»

Про 2010-й, український і просвітнянський, говоримо з нашим шеф-редактором, головою ВУТ «Просвіта» імені Т. Г. Шевченка, народним депутатом Верховної Ради України Павлом МОВЧАНОМ.

— Багатьом читачам буде цікаво почути Вашу думку про те, що відбулося в політиці — є відчуття, що суспільство розгубилося. Отже, політичний рік України почався

— Сьомого лютого 2010 року. Хоча до цього виявив розбалансованість, розконсолідованість, розокремленість усіх національних сил: цей калейдоскоп, що пройшов перед нами, всі ці люди були далекі від національної справи, яка декларувалася. Як завжди — не могли визначитися з лідером і програли.

— Сьогодні теж визначаємо лідера опозиції...

— Треба харизматика, воїна, який би допоміг організуватися у полки, в сили спротиву: Кривоноса, Виговського, Богуна — воїнів-харизматиків, характерників, які саме і є прикладом воїна з ідеєю.

— Змінилися стосунки України з Північною сусідкою?

— Українсько-російські стосунки за часів незалежності України є однозначними: ніколи Росія не змириться з існуванням нашої незалежної держави. Росії було не до України тільки тоді, коли формувалася нова геополітика, Росія утверджувалася як європейська, євразійська держава, вживалася в роль великого глобалістичного гравця. Сьогодні стосунки «Україна—Росія» перейшли в розряд, коли ми «підігруємо» Ро-

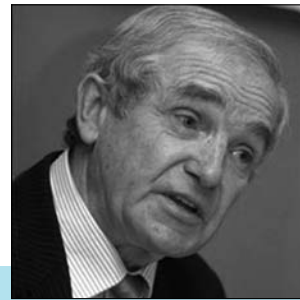
сії, хочемо їй сподобатися. У відповідь — прагнення Росії поглинути Україну. Без України немає російської історії, спадкоємності, міфології, нема всього того, що напрацьоване багатьма істориками, які все висновкували від Аскольда до Путіна. Для них Україна — фундаментальний майданчик, від якого стартує Росія у своє майбутнє.

Росія хоче повернути — за будь-яку ціну! — Україну в своє лоно. Сьогодні вони володіють нашим інформаційним простором. Мають абсолютний політичний вплив. Тепер здобувають Україну економічно: всі об'єкти, які не приватизовані, приватизовуватимуться російським коштом. Російський капітал глибоко проник в Європу, дифузував там, тож не дивно, що і в Україні вони активно беруть участь у нашому економічному житті. Олігархи хочуть збагатитися, використовуючи політичний момент — хоча для них усі ці політичні проблеми є другорядними, бо бізнес український — не є українським, і ніколи ним не був!

Росія буде послідовно домагатися свого, це її доконечна мета: за рахунок України пристосуватися і впливати. Україна — як геостратегічна територія плюс інтелектуальний потенціал.

Закінчення на стор. 2

У ВЕРХОВНІЙ РАДІ КРИЗА

3

МОЯ МРІЯ — ЦЕ УКРАЇНА

5

ВТРАТА СВОБОДИ — ВТРАТА СЕБЕ

7

ГОЛОВНЕ В ЖИТТІ — ГАРМОНІЯ

10

БАГАТО КНИЖОК І БАГАТО КОТІВ

12

Закінчення. Початок на стор. 1

— **І все ж підходимо до 20-річчя незалежності...**

— Ми переходимо в дуже серйозний, очевидно, підсумковий час — двадцятиріччя незалежності зустріне нас 2011 року. Це зрільств. І коли я дивлюся на всі наші спроби впливати на політичне життя, а “Просвіта” таки впливала, не зважаючи на опір партократів і технократів епохи Кучми, ми мали вплив і підтримку на місцях. І Кравчук, і Кучма зважали на ініціативи “Просвіти”, Віктор Ющенко сприймав їх, скажімо, підтримував ідею “Кобзареві церкви” в Каневі, долучився до створення проекту, але, як і “Мистецький Арсенал”, інші задуми — не здійснилися.

Нинішня ситуація очевидна: ми в обороні останніх національних рубежів. Але я оптиміст. Ми відстоїмо цей плацдарм, бо кожен має його в собі. Це те, що ніхто й ніщо не захищає — воно в тобі, у твоїй лінії, в твоїй позиції, а таких людей є дуже багато в Україні!

Усе більше приходиться розуміння до українців, що наша держава для нас багато важить. Ми вірили — держава мусить зробити те, над чим не працювала жодна влада: допомогти українцям бути українцями. Через нову ідеологію. Те, що було, навіть за влади Ющенка—Тимошенка, це були акції одноразові, а не системна робота. Не використовували громадського потенціалу, скажімо, “Просвіти”: маємо історію, маємо ідеологію, маємо людей — зробіть її осередком, дайте їй такий імпульс, щоб це було посполите рушення, духовне наснаження для всіх українців, рушення за Україну. Чому було не робити це для української справи й державної ідеології?

Але — чи то не надійшов час, чи не прийшло розуміння, що треба гуртуватися; чи то спокуса владою й грошима, чи надмірна партізація — не дали об’єднатися в потужних громадських проявах. Усе ж я переконаний, що вони будуть. І таким стверджуючим моментом для мене був протестний Майдан 2010 року. Не забуваймо про те, що він був самозорганізованим, самочинним. І хоч як влада шукає винуватців, призвиців — це те, що самозорганізувалося, що постало з низів. Жодна партія не спроможна привезти стільки людей — вони самі їхали, самі себе обслуговували й дисциплінували. Так, деякі партії приєдналися до них і допомагали, але в основі була самоорганізація. І найголовніше — не було синдрому страху. Отже, будь-яка спроба силової розв’язки конфлікту із суспільством приречена на поразку влади. Якщо ми будемо послідовними, стійкими, то я переконаний — дехто з владців одягне вишиванку, і в прямому, й переносному сенсі. Все це ще попереду!

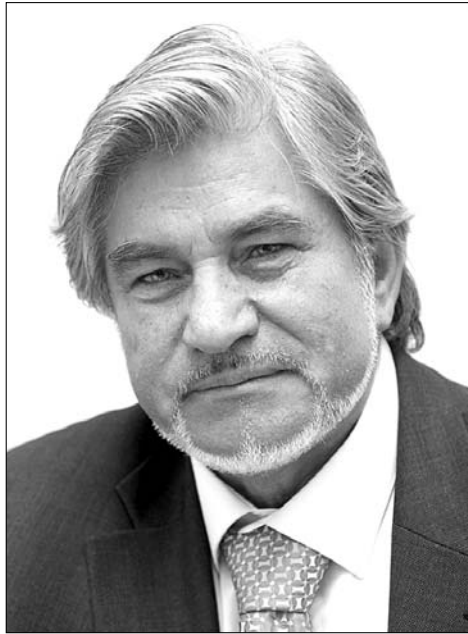
Я хочу, аби не було розчарувань. Не було думок, що “все втрачено”. За радянської влади було втрачено значно більше. Здавалося іноді — назавжди. А виявилось, що ні — відродилося, зійшло, живе!

— **Як Ви прокоментуєте бійку у Верховній Раді наприкінці року?**

— Агресивність, лють, свідками яких стала вся країна. Побивають людей — люди, сповнені ненависті, готові вбивати!

Це ж не вперше. Після ратифікації харківських угод, формування уряду люди, які підкреслено-ритуально ходили до церкви, нібито дотримуючись дуже важливих норм співжиття і співмірюючи себе з Богом, діють, як звірі! І це там, де толерантність має бути основним принципом.

Коли я дивлюся, що діється по відношенню до української людності, української культури, історії, традиції, всього того, що є українським, я бачу колосальну агресію невеликої кількості людей. До речі, не вбачаю в них причетності до іншої культури. Це люди без культури. Без принципів. Без моралі. Таке враження, що політична сила, яка нав’язує себе Україні, як певний зразок для наслідування (бо що таке влада? “Ми кращі, нас обрали, наслідуйте нас!”) позбавлена розуму. Нам пропонують споневажувати себе, батьків, дідівські могили, Україну. Забувають, що ці речі — сакральні, ціннісні, пов’язані з духовними первнями людини. Народ — це велич. Наша ж людина понижена неймовірно. Це пониження відбувається зараз стрімко. Якщо п’ять останніх років ми ще жили романтичними ілюзіями, що невдачі можна виправити, що Україна — українська, що справа і поступ українські — невід-

ПАВЛО МОВЧАН: «2010-й ЗМІНИВ НАШ ПОЛІТИЧНИЙ ЧАС»

воротні, що логічно й цілком зрозуміло — дійти порозуміння й утвердитися у світі демократично, зберігаючи свої національні цінності, то цього року ми почули ворожі виклики. Це ворожий виклик — змінити мову! Змінити мову — це змінити Божий порядок. Наступний виклик, ми це бачимо й відчуваємо — намагання відновити Советський Союз як нову модель. Почали з підручника історії, з частих, настановчих для української сторони зустрічей... Словом, прийшли ті, хто не хоче України, не буде її будувати — вони йдуть від протилежного.

Тож пам’ятаймо, що сьогоднішній політичний календар і політичний час для багатьох несподіваний, особливо для тих, хто вірив: прийдуть “донецькі” і служитимуть Україні. А бачимо, що самолюбство власне стає на першу сходинку. Отже, цей процес не може бути довготривалим. Ця влада не розуміє законів буття! Не оглядається назад: радянська влада утверджувала себе 70 років — що від неї залишилося?! Залишилися самі згадки від “великої сили” і “твердих рук”. І від нинішніх залишаться згадки — і від “добрих намірів” Віктора Андрійовича, і від цього жорстокого періоду — спогади про арешти, намагання приборкати, залякати... Забули про те, що абсолютизація влади закінчується трагічно, завжди, водночас...

— **До честі Центрального правління, “Просвіта” не мовчала. Але чи її чули?**

— Дивовижна глухота влади до застережень просвітян, а ми їх робили не на одній конференції, не на одному з’їзді, на наших круглих столах 2010 року (виходить окремий збірник), — ми робили прогнози, провиденційні прочитання... Але ж ми робили їх і раніше! Надсилали їх і Віктору Ющенко, й Юлії Тимошенко — “вождям”, які не розуміли, куди йдуть самі і куди нас ведуть... Власне самолюбство і боротьба за владу між двома витворили проблему всеукраїнську...

Сьогоднішня влада не менше, а може, й палкіше любить себе. І це велике коло, що обнижує одну постать, яка розкошуватиме від того, що, начебто він і є влада, захищена Богом... Але ж Бог завжди вказує людині на її місце, якщо вона засягає межі... Влада має підлягати законам більше, ніж будь-хто з громадян.

— **142 роковини “Просвіти” показали, що є багато людей, готових працювати з організацією... Але багато хто пише до редакції, що хотіли б відчувати більшу керівну роль із центру, зв’язок між організаціями; пишуть, що потребують методологічних настанов...**

— За всі 142 роки існування нашої громадської організації не було вироблено якоїсь жорсткої моделі, яка б диктувала певні рамки й допуски діяльності просвітян на місцях, у первинних організаціях. Так само як і крайові організації в своїй роботі не че-

кають вказівок із центру. Це самодіяльні структури, громадські. Є Статут. У “Просвіті” все залежить від ініціатив місцевих; організовувалися за принципом: “Ми хочемо займатися просвітництвом у рідному краї, ми робимо те, що найнагальніше!” А разом, гуртом ми робимо всеукраїнську справу. І тому будь-які схеми, жорстке керівне ядро сьогодні неактуальні, ми — не політична партія, у нас є просвітницька ідеологія. “Просвіта” її сформувала, — і попередники, й сучасники. Це ідеологія рідного слова, це державницька ідеологія, це ідеологія просвітництва українського народу, його культури, історії, буття.

Громадське життя — сьогодні найслабша ланка. Влада це відчула і почала створювати по областях громадські ради, намагаючись залучати навіть номінальні, недіючі організації — від філателістів до поціновувачів квітів. А ті, хто хоче робити справді потрібну громадську справу, вони об’єднуються тільки навколо “Просвіти”. Але це набагато менше людей, ніж могло б бути! Відчуження людини від людини, від національ-

наші конкурси, ви про це писали, про “Просвітянську хвилю”, яка не стихатиме.

На жаль, ми не зробили однієї важливої справи — не провели 2010 року акцію “Дніпро — ріка єднання”. Погано провели передплату. Чому просвітянський “Народний лікар” не здобув всеукраїнського поширення? Цікава газета, невеличкий колектив. Чому ми не спромоглися організувати свій, просвітянський інформаційний простір? Маємо свої видання, видавництво, а обмежуємося найменшим? Інерція, безініціативність, зневіра? Тобто є море запитань, на які маємо дати відповідь, зреалізувати ці проекти, як і багато інших.

Я хотів би, аби всі просвітяни привітали цьогогородних лауреатів премії імені Бориса Грінченка. Це самовіддана вчителька української мови з Волині Олеся Ковальчук, відомий дипломат і правник Володимир Василенко, організатор “Четвертої Хвилі” і головний редактор журналу “Український світ” Олександр Шокало. Їхня робота помітна й результативна.

— **Що з подій року, що відходить, Вас порадувало?**

— Наприкінці року — яка радість! — одержала Україна від Ліни Костенко несподіваний твір. Для мене це абсолютна несподіванка! Твір незвичний у своїй відвертості, об’єктивності — тільки незалежна людина може мати таке мірило, яке має авторка, даючи оцінку багатьом явищам і подіям в Україні, знайшовши для цього відповідну форму й стилістику. Порівняти — приблизно! — можна тільки з “Нотатником” Маланюка, який він писав, маючи такий же, як б сказав, радіаційний погляд — усепроникаючий. Євген Маланюк оцінював ті явища, які діялися в радянській Україні, чинилися в 20-і роки, свідком яких він був. І так само Ліна Василівна. Дає не тільки діагноз, а й певну вмотивовану оцінку, чому ми такі, чому воно так, чому “Україна скучила за собою”.

Україна ніколи не переставала бути Україною. Її називали різними іменами — від Скитії до Малоросії, членували, по-різному поціновували. Але Україна залишалася завжди — завдяки своїй життєстійкості. Тому ніхто нас не захищає, не виб’є з-під нас цієї землі. Приконесять творять ті, хто не знає жодних моральних приписів, хто вважає, що їхня воля є найвищою, хто розписує так звані глобалізаційні процеси і хоче на них впливати. А перемагають ті, хто захищає Богом дане: слово, землю, віру, родину — вічні цінності захисників свого народу.

Зайди — чи політичні, чи фінансисти — не мають тут перспективи. Всі вони зникнуть.

— **За чим будете шкодувати?**

— Шкода тільки, що вік короткий. Але коли я відчуваю, бачу прискореність часу, то думаю, що якби не було її, то українська незалежність ще довго б виварювалася у Господа Бога в казані... Ще б довго виварювалася! Оця прискореність дала можливість нам самим побачити себе іншими, в наше життя ввійшло безліч нового — від мобільників до колайдера! Ми стали іншими.

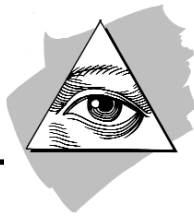
Отже, прискореність не означає капітуляцію. Час прискорюється для того, аби людина усвідомила, що вона — людина. Щоб, захоплюючись усіма цими атрибутами прискорюваності, усвідомила, що поза земним є неземне. Нагадаю свої давні рядки: “За цим Дніпром є ще Дніпро...” Нам здається, що обрій — це лінія, яку ми осягаємо. А коли починаєш усвідомлювати, що земне, внутрішнє — і магна, і ґрунт — пов’язане з Космосом, то розумієш, що й ми так само пов’язані з Господнім у собі.

Людина знайшла собі механізм фіксації того, що називається безвічністю: намагалася все підпорядкувати часові. Ми говоримо “з погляду вічності”, а треба думати, хто господар цієї вічності. Ми забуваємо у наших земних строках, що людина призначена чути вічність, реагувати на вічне або на безвічне, і слугувати безвічному.

Бог ніколи не полишає людину. Господь може давати випробування — по мірі того, як ми віддалилися від Нього. Наближуючись до Нього, тобто й до себе — до свого найважливішого, суттєвого, найосереднішого — того, що називається Душа, — ми відчуваємо прихильність Його до нас.

Шануймо людину в собі. Бог і Україна — понад усе!

Власкор “СП”

Юрій ГНАТКЕВИЧ: «ОЛІГАРХАМ ДІСТАЛИСЯ ГРОШІ, НАРОДОВІ — ПРОБЛЕМИ»

На запитання “Слова Просвіти” відповідає народний депутат України (фракція БЮТ), відомий політичний і громадський діяч, член Головної Ради Товариства “Просвіта” Юрій ГНАТКЕВИЧ.

Ми спілкуємося в палаті клініки “Феофанія”, куди Юрія Гнаткевича “швидка допомога” доправила прямо з парламенту після побоїща, вчиненого там регіоналами 16 грудня. Через жорстоке побиття депутат із сесійної зали потрапив до реанімації.

— Юрію Васильовичу, як себе зараз почувате?

— Як можна почуватися в кардіологічному відділенні лікарні? Лікарі врятували моє життя, але курс лікування буде тривалий.

— Ось так завершиться і для Вас особисто, і для нашої країни 2010-й: побоїще в парламенті — вже символ року, що відходить. Що цей рік означає для нашої батьківщини?

— 2010 рік знаковий, переломний у політичному сенсі рік для України. Одразу після проголошення незалежності в Україні постійно тривав перманентний конфлікт. І він розвивався навколо двох суперечностей, які не були вирішені. Перша суперечність у тому сенсі, що Україна була 70 років так званою соціалістичною державою із загальнодержавною власністю. Усю народну власність розікрали, а народів не залишили нічого, окрім проблем. Люди, які не забили жодного цвяха, вже мали заводи, фабрики, філіали, а інші залишилися в злиднях. Це було величезне соціальне протиріччя. І якщо до 2010 року ще йшла якась боротьба за вирішення цього конфлікту між бідними і багатими, між капіталом і безгрошів'ям, то перемога Януковича закрила це питання. Можна сказати так: народ із цим погодився — мовляв, нехай уже так і буде. Подивіться, як дружно експлуатовані трудящі маси голосять за своїх експлуататорів. Особливо на Сході. Для них же це не просто той, хто пограбував Донбас, а той, хто край “довів до невиданих висот і дає людям роботу”. І на цьому тлі до влади прийшов капітал.

— Який “послужний список” цієї влади?

— Що ми бачимо останні 10 місяців, які кроки влади? Відмова від перерахунку голосів, те, як вони готували закон про місцеві вибори, спрямований на монополізацію влади. Як вони сіли на горло Конституційному Суду, що перед цим заявляв: не можна переходити з фракції у фракцію, залишати фракцію, бо люди голосували за певну позицію. КС, безумовно, за телефонним дзвінком від Януковича, сказав, що можна відкривати стежку для “тушок”, можна переходити з фракції у фракцію.

Обрали Президента, хоча з великою натяжкою. Бо якби все було чесно, то Президентом була б Тимошенко. Якби перерахували голоси, не агітували московські попи, не ходили агітатори по хатах, даючи по 80 гривень, не залякували бізнесменів. Але став Президентом Янукович. Далі. Є фракція у парламенті, ти недавно її очолював, є союзники, нехай і куплені, — комуністи, Блок Литвина. Та не вистачає голосів для більшості. Це означає, що треба шукати компроміс із фракціями БЮТ і НУ-НС. Але вони на це не пішли. Якщо коаліція не складається, що роблять у Європі? Про-

водять позачергові вибори. Але Янукович вирішив: нашо ці вибори, коли є Конституційний Суд. Потім через цей же КС змінюють Конституцію, і в Президента з'являються такі повноваження, що він навіть не знає, що з ними робити.

В Україні панує влада, яка характеризується кримінальною хваткою. І це не дивно, бо до влади прийшов не Янукович — до влади прийшов донецький капітал, який за ним стоїть, а це кримінальний капітал. Там усе з краденого. Наперсточники, які раніше робили ставки на гривні, пішли на заводи і фабрики. Ви ж пам'ятаєте, скільки на Донбасі вбито молодих бізнесменів. Цей капітал не зупиняли ні мораль, ні релігія, ні закони. Ця нова влада діє самовпевнено і швидко, відчуваючи в собі силу.

І другий аспект конфлікту в державі. Як саме Азаров і Янукович формували уряд? Погляньмо на його національний склад. Навіть за радянської влади комуністи ставили першим секретарем компартії республіки, першою особою національного представника. В Україні це були Щербицький, Шелест, Івашко, в Білорусі — Машеров, у Грузії — Шеварнадзе. І вже другою-третьою особою був ставленник Москви. А що тепер? Не думаю, що мене звинуватять у ксенофобії, але подивіться. Президент — не українець, наполовину білорус, наполовину росіянин. Прем'єр Азаров — навіть тільки не знають про його національ-

ність. Перший віце-прем'єр Ключев — не українець. Дві людини, що вели економічний блок, — Цушко і Тігіпко, це двоє молдаванів. І вони вели економіку України. Кому доручено гуманітарний блок? Колесникову і Табачнику. Вони визначають всю гуманітарну політику України. Колесников назвав нас “націоналістичною нечистю”, Табачник узагалі не дуже визнає факт існування української нації. То як можна характеризувати цей уряд? Тож існує і національне протиріччя. І якщо навіть наша еліта якоюсь мірою з цим змирилася, то в Україні точиться боротьба за національну свідомість віками. І це все одно

мусить якось лопнути, розв'язатися: надто нахабно й відкрито вони ведуть боротьбу з українством.

Тому боротьба з антиукраїнством буде. І ось на кінець 2010 року ми вийшли на пік цієї боротьби. Поки вони не полізли на нас зі стільцями і кулаками, ще не всі це розуміли, але тепер люди чітко говорять: це бандити. Вони вдягли європейські костюми, галстуки, але в душі своїй є бандитами, ненавидять усе українське.

— Що призвело до такої ситуації?

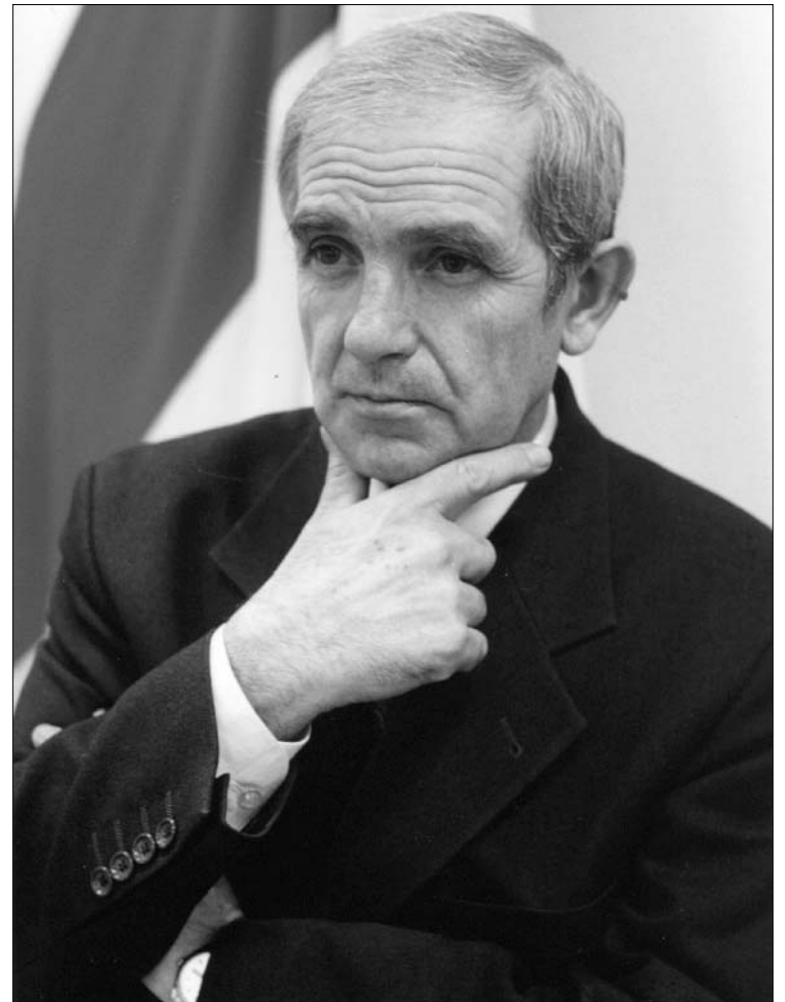
— Це результат боротьби, сварок між собою націонал-патриотів: самі себе поборолі. Тепер вони не хочуть об'єднуватися. Але будемо сподіватися, що Бог їх напоумить, або сам народ. Думаю, що коли б влада пішла з новим законом про мови, то був би новий Майдан. І не такий, як підприємницький. Бо є достатньо українців, здатних захистити мову.

— Є захист національних інтересів, а є їхня зрада. Мабуть, була цього року й зрада національних інтересів, і неодноразова?

— Зрада буває різною, може бути демонстративною і вимушеною. Ми знаємо, чому прогнала Помаранчева революція. Не тому, що не помирилися між собою Юлія Тимошенко та Віктор Ющенко. Це лише те, що на поверхні. Насправді ж об'єдналися олігархи, капітал. Бо якщо треба було чіпати заводи і фабрики, вкрадені донецькими, то логічно було б чіпати й підприємства,

вкрадені “помаранчевими”, починаючи з того ж таки Порошенка. По суті, сталася змова помаранчевого і біло-блакитного капіталів. Український помаранчевий капітал пішов на зговір, щоб зберегти свої статки. Подивіться, що робиться у фракціях БЮТ і НУ-НС. Коли вже донецький капітал оволодів ситуацією і скрізь по міністерствах і відомствах розставив своїх “смотрящих”, згадаймо, як почала сипатися фракція БЮТ: Буряк, Васадзе... Або далеко не бідний чоловік, власник “Оболони” Слободян. Давній рухівець, нині в УНП, заступник Костенка. Але як тільки його притисли, пішов до коа-

ліції і почав голосувати спільно з регіоналами.

У нас нема справжньої української буржуазії. Перерахуйте першу десятку наших бізнесменів, починаючи з татарина Ахметова. Якби в нас, окрім Слободяна, було ще з десяток таких потужних українських бізнесменів, було б легше триматися. Але, на превеликий жаль, їх замало. Скажіть, чи неукраїнським бізнесменам дорогі українська мова, культура, традиції, віра? Вони кидають гроші не на розбудову економіки, а вивозять їх в офшори.

Ми свого часу доводили, хто більший патріот. Хмара розколював Республіканську партію. Ми створили партію, а вони створили банки, брали заводи, фабрики.

— Запитання до Вас як відомого парламентарія, депутата Верховної Ради кілька скликать. Як побудувати в Україні справжній парламентаризм, справжню парламентську демократію? Звичайно, після таких побоїщ у стінах Ради важко про це говорити, але потрібно.

— Багато говорять, як нині подолати парламентську кризу? А я запитую: що таке парламентська криза? Це ситуація, яка виникла після того побоїща? Але скільки пам'ятаю, триває безперервна парламентська криза, навіть коли депутати сидять тихо і за щось голосують. Коли спікер оголошує, що в залі “zareєстровано 386 осіб”, а в залі сидить сто, це не криза? А де решта? Займаються власними бізнесом. Хоч у Конституції і в статусі народного депутата записано, що депутат має працювати на постійній основі, тобто постійно бути в парламенті, де лежить його трудова книжка. Але якщо депутат Ахметов, трудова книжка якого теж у парламенті, вже, мабуть, рік не був тут узагалі, це нормально? Парламент сам не виконує ухвалені ним закони. Це не криза?

Я вніс кілька місяців тому законопроект щодо змін у закон

про Регламент Верховної Ради з метою виконання депутатами трудового законодавства. Зазначив, що всі депутати є державними службовцями першого рангу і всі мають ходити на роботу. Якщо це не робиться, то нашо такі закони, як зараз, або нашо такі депутати, які не ходять на засідання, платять гроші тим, які відмічають, що вони є. Це вже корупція. Пропонував внести в закон положення про реєстрацію депутатів на засіданні, про те, щоб депутат 2—3 рази на рік подавав декларацію про доходи, а не один раз на рік. На це мені дали негативну відповідь у парламенті, написавши, що Кодекс законів про працю на депутатів не поширюється.

А те, що народ не вірить парламенту, — хіба не криза? Тому, щоб її подолати, треба написати справжній закон про вибори. І провести їх, як належить, бо в нас одна справа — написати закон, інша — його виконувати. І щоб у парламенті були люди, справді обрані народом, ті, які працюють над законами, а не сидять в офісах своїх компаній. Коли в нас буде такий парламент? Можливо, після третьої революції? До речі, зараз багато надіються на винятково мажоритарну систему, мовляв, ось знатимемо, за кого голосуємо. Але то буде кінець парламентаризму, ця мажоритарщина. Бо люди голосуватимуть за того, хто не просто пообіцяє (обіцянками вже не нагодуєш), а відремонтує школу, прокладе дорогу, газ... І в парламенті знову сидітимуть ті, хто крутить капіталом, для кого парламент — це просто можливість бути ближче до влади, “вибивати” щось своє по міністерствах.

— Шановний Юрію Васильовичу! Дякуємо за розмову, бажаємо Вам витримки й здоров'я і — до зустрічі в “Просвіті”!

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора та Сергія КОСИГІНА

КРИВИЙ РІГ ПРОСВІТЯНСЬКИЙ

Свої збори Криворізька міськрайонна організація Товариства «Просвіта» назвала своєрідно, перефразовавши відомий поетичний рядок: «Поет у Кривбасі — більше, ніж поет...» Звісно, це був не зовсім звичайний вечір поезії: обговорювали у гострих дискусіях реалії сьогодення, роль і місце просвітян. Але вирішили проводити свої зустрічі у різноманітних формах і в різних аудиторіях. Сьогодні літературний захід, завтра — екологічна акція. Сьогодні затишний зал інформативної, завтра — виступ на якомусь із промислових гігантів робітничого міста.

«Ми йдемо до людей, у колективи, — говорить голова Криворізької «Просвіти», журналіст Микола Крамаренко. — Йдемо туди, де поки що домінує російська мова, і здійснюємо просвітницьку роботу, утверджуємо державний статус української мови. Ніхто не заперечує важливості просвітнянської роботи в гуманітарній сфері, і в нас тісні контакти зі школами, інститутами, університетами (їх у місті два). Але тут утвердження національної ідеї займаються на державному рівні. Ми ж піднімаємо інші сфери життя, наприклад, активніше впроваджуємо державну українську мову в міському транспорті».

Одним із тих, кому на цих зборах було вручено Почесну грамоту Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка за підписом голови Товариства, народного депутата України Павла Мовчана, був керівник великого виробничого колективу — директор Криворізького комунального підприємства «Швидкісний трамвай» Роман Терещенко. До речі, мабуть, не всі знають, що в Кривому Розі є метро. Так, швидкісний трамвай — по суті, справжній метрополітен. Адже з понад 20 кілометрів його ліній 18 кілометрів прокладено під землею. Без підземного і розгалуженої мережі наземного трамваю важко було б обійтися в цьому ве-

личесному місті, де мешкає майже 700 тисяч осіб, місті, що має протяжність понад 120 кілометрів.

Тож Роман Терещенко удостоєний відзнаки «Просвіти» саме «за найкращу пропаганду української мови на транспорті в місті Кривий Ріг». Отримуючи грамоту, Роман Якович гарною українською мовою зазначив, що і в російськомовному робітничому середовищі прагне впроваджувати українську, зокре-

Роман Терещенко

ма і в діловодстві, а вдома спілкується українською з онуками.

Варто додати, що серед нагороджених Почесною грамотою «Просвіти» була і кондуктор трамваю Алла Комишин за пропаганду української мови в транспорті.

Назвімо одразу й інших людей, яким на зборах було вручено почесні грамоти «Просвіти» за розвиток української мови, підтримку і пропаганду народних традицій, дослідження історичної спадщини. Це директор школи № 72 Вікторія Ничипорук, викладач Криворізького педуніверситету Людмила Лісогор, голова міського об'єднання краєзнавців Микола Бабенко, голова міськрайонної «Просвіти» Микола Крамаренко.

Микола Володимирович прозвітував про найцікавіші справи просвітян. Вони доволі різномані-

ні. У багатьох навчальних закладах, трудових колективах проведено День рідної мови. Організований просвітянами «Екологічний десант» зібрав на добру справу — очищення 10 гектарів соснового лісу — 250 мешканців міста. Під час акції висадили 600 дерев. Ще масштабнішою була екологічно-краєзнавча акція «Досліджуємо і відновлюємо історичну спадщину». На дослідження, впорядкування

перлини краю — знаменитої Дубової балки прийшли близько 2 500 осіб — студенти, викладачі Криворізького педуніверситету на чолі з ректором, інтелігенція, підприємці, пенсіонери, всі, кому не байдуже історія, довкілля краю. Серед інших заходів було згадано поетичний вечір до ювілею Ліни Костенко, поїздка просвітян на хутір Надія на Кіровоградщину, до родинного гнізда Карпенка-Карого, участь у фестивалі «Вересневі самоцвіти», проведене в місті Купальське свято. Про ці та інші акції просвітяни зняли фільм, який показали на зборах.

Звичайно, просвітянин, патріот — «більше, ніж просто поет». Тому на зібранні йшлося про сьогодення. І авторка низки поетичних книжок Любов Баранова завершила читання своїх віршів словами: «Мовчати, коли нація на краю прірви, — злочин». І така напруга була у виступі доцента педуніверситету, кандидата філологічних наук Лариси Донченко, коли вона говорила про «екзистенційний страху», що, на жаль, присутня в українцях, цитувала слова Хмельницького про «відсутність ієрархії, поразенство, зерна поразки», також притаманні нашому суспільству. Водночас вона закликала до «відродження українського аристократичного духу», зазначила, що і в цьому, здавало-

ся б, доволі зрусифікованому краї українська мова живе, її почуєш у місті частіше, ніж, скажімо, у Дніпропетровську.

«Наша надія — на молодь, і вона тягнеться до просвітництва», — зазначила кандидат філологічних наук Ганна Віняр. До роботи закликав на зборах криворізьких просві-

тян і голова Дніпропетровського обласного об'єднання «Просвіти» Сергій Довгаль.

Не оминули просвітяни і теми українського медіа-простору. На зборах було немало передплатників нашої газети «Слово Просвіти», ще чимало людей заявили, що, не гаючи форми, оформляють передплату на 2011 рік і особисто, і на свої навчальні заклади. Говорили й про те, що треба відновити обласну просвітнянську газету «Січеславський край», а можливо, й започаткувати видання криворізької «Просвіти».

Свої поезії прочитав еколог Іван Найденко. Взяв до рук гітару й порадував чудовим виконанням пісень просвітянини, лауреат всеукраїнських конкурсів бардівської пісні Валерій Карч. Як і більшість бардів, він починав із російськомовної пісні, але зараз, ставши просвітянином, дедалі більше пише українських бардівських творів.

— Роботи у нас, просвітян, вистачає, і ми за неї беремося, — зазначив, підбиваючи підсумки зібрання, Микола Крамаренко.

Характерно, що вже на самих зборах, на які запрошено не тільки членів Товариства, кілька запрошених написали заяви про вступ до «Просвіти». Отож, до праці!

Вікторія Ничипорук

Валентина СИДОРУК,
голова Іллічівського міського об'єднання «Просвіта» ім. Т. Шевченка,
Одещина

«З якого боку не приступай до наших національних і громадських справ, а все виходить, що нема в нас справи важнішої, як просвіта народу».

М. Драгоманов

Давно чекала розмови про роль і завдання «Просвіти», про те, як зробити нашу організацію впливовішою в суспільстві.

Першочергове завдання для нашої організації — формування національної еліти. «Кожне національне відродження починається з відродження еліти» (В. Липинський).

Треба чіткіше ставити питання: всі рухи, громадські організації, партії — або українські, або антиукраїнські. Третього немає. Тож коли сьогодні в Україні під загрозою мова, культура, свобода слова, майбутнє наших дітей, неогоже сидіти на печі. Якщо ти патріот, напиши листа президентові, статтю в газету, вийди на мітинг, стань у лави просвітян, розмовляй українською, виховай дітей справжніми українцями.

Подумки перераховую, скільки вже маємо Героїв України, лауреатів різних премій, заслужених журналістів, діячів культури, письменників, академіків, докторів, кандидатів наук, творчих працівників, відомих людей! От коли б кожен із них займав активну громадянську позицію, тоді було б «Разом нас багато!» А коли нас багато, то вже й сила. Згодна з п. І. Коцюбинським: «Треба йти безпосередньо до людей».

Хочу попросити Павла Михайловича Мовчана: зверніться, будь ласка, до нашого знаменитого співака А. Гришка, запропонуйте вступити до «Просвіти» й служити рідній Україні. Це набагато благородніше, ніж блазнювати в «зірковому» шоу.

Друге завдання «Просвіти», на мій погляд, — відвойовувати інформаційний простір. Звичайно, втрачено багато, але вивчіть це питання ґрунтовно і дайте нам в осередки якісь пояснення й орієнтири в роботі: хто тримає в руках розповсюдження преси? Чи є якісь важелі впливу на них для збільшення українськомовних видань? Прошу про це п. М. Нестерчука.

Наше об'єднання в Іллічівську звернулося з листами до власників торговельних кіосків із проханням збільшити продаж українськомовних газет і журналів.

МОЇ ІНІЦІАТИВИ

З кількох десятків відгукнулося двоє. Звертаємось у міський відділ торгівлі — одна відповідь: «Не маємо права наказувати, це приватні підприємці...»

У якомусь дописі майнула думка про те, щоб редакція «Слова Просвіти» влаштувала Дні газети в різних містах. Підтримую! Для такої змістовної й наїстотворчої газети — нинішній наклад недостатній! Докладаємо зусиль, щоб її передплатили всі навчальні заклади міста. Наше об'єднання вже 5 років видає газету «Рідне слово» спонсорським коштом. Це дуже допомагає в нашій просвітнянській роботі.

І третє. Звертаюся уклінно до Центрального правління ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка: керуйте нами, не втрачайте зв'язків із найменшим осередком, давайте поради, надсилайте рекомендації, плани акцій.

Були б дуже раді отримати книжки, посібники, плакати на допомогу вчителю. Звучить у деяких дописах думка про «Просвіту» як елітний клуб. Категорично не згодна! Ми повинні бути повноцінними, повноголосими, активними, прагнути до збільшення лав про-

світян. У нашому об'єднанні дуже різні люди: вчителі, бібліотекарі, пенсіонери, докери, електрики. І всі ми — побратими, бо об'єднує нас любов до України, бажання працювати на утвердження її незалежності.

3 грудня ми відзначали 20-річчя нашої міської «Просвіти». Скільки було спогадів! Боротьба за відкриття українських класів, дитсадків, шкіл, творчі зв'язки з івано-франківцями, львів'янами, курси української мови, лекторії, круглі столи.

Згадували випадки, коли нам закидали: «Стрелять вас надо!», коли рішуче заявляли: «Я нічого не читала про Бандеру, але він бандит!», коли кидали камінням у хлопця з жовто-блакитним прапором... Подібні факти вже відійшли в минуле, а сьогодні наше містечко на пляжі вигріває сонних і байдужих людей, яких не дуже хвилюють питання мови, культури, Церкви. Тому сьогодні нам, просвітянам, ще важче. Старші відходять, а молоді не поспішають бути добротворцями. Плануємо в новому році активізувати роботу з молоддю.

Впевнилися в ефективності акції «Без мови немає нації», яку проводимо в День української мови та писемності. На вулиці спілкувалися з людьми, збирали підписи в оборону мови, дарували дітям книжки.

Хочу поділитися з усіма просвітянами невеличким досвідом наших подорожей Україною. Порт забезпечує нас транспортом у порядку спонсорської допомоги, а ми зв'язуємося з просвітянами пункту призначення й домовляємося про зустріч. Таким чином нас уже зустрічали черкаські, городищенські, полтавські, запорізькі просвітяни — велике їм спасибі!

Зустрічаємо й ми гостей щороку на пісенному фестивалі «Серпневий заспів» ім. Ю. Штельмаха.

Бути просвітянином — це стояти в обороні всього рідного, українського. За нас цього ніхто не зробить. Ще раз процитуємо М. Драгоманова: «Наївно ждати, щоб загал людей, навіть найгуманніших, піклувався про інших лише тому, що їх б'ють. Мало хіба кого б'ють на земній кулі?! Люди цікавляться лише тим, хто одбивається, — і тим помагають... Виходить, що лікування, хоч не скоро і важке, на українській лиха лежить в руках самих українців».

Спілкувалася
Наталія АНТОНЮК

— *Володимире Федоровичу, Ви займаєтесь політикою, літературою, громадською діяльністю. Що є для Вас основним?*

— Особистість має бути різнобічною. Якщо Бог людину в чомусь одному наділив, то дав їй ще якісь таланти.

Я все життя займався спортом — триразовий чемпіон України з легкої атлетики серед ветеранів легкої атлетики. Переконали, що якби зараз поїхав на чемпіонат (а я кілька років на ньому не був присутній), то у своїй віковій категорії переміг або був у призерях.

Можливо, десь воно й шкодить, що до всього цікавий: і до політики, і до літератури, й до науки, і до спорту, і до всього іншого. Однак, коли віддаєш перевагу чомусь одному, це обмежує, та й хочеться випробувати свої сили. Цікаво жити — жити повнокровним життям.

Політикою займаюся вимушено, бо без нас, романтиків, не було б незалежної Української держави. Якби до Верховної Ради 1991 року не прийшли 18 письменників, для яких Україна є сенсом життя, надовго відклалося б питання про незалежність України.

“Боже, якщо ти є, серце візьми моє, Дай Україні дай, дай Україні волю” — це слова з моєї пісні “Дай Україні волю”, яка щоденно звучала на радіо й телебаченні перед референдумом. Пам’ятаю, що після нього до мене підходили навіть із чужого табору з більшістю й казали: “10 % в референдумі — твої, за цю пісню”.

Той внесок, що зробили Павло Мовчан, Володимир Яворівський, Роман Іванчук, Роман Лубківський, Михайло Косів для розвитку України просто неоціненний.

У політиці не можна бути довго, якщо ти не йдеш на компроміси з власною совістю. Це однозначно. Або залишайся собою, і тоді тебе виштовхне з політики агресивне середовище, або йди на компроміси.

Причому: робиш максимум — усе, що можеш для України, можливо, навіть більше, ніж коли ти не в політиці, але десь — чомусь — колись поступився своїми принципами, і все. Мене Господь від того вберіг, я принципами не поступився, і це не гордіня, а вірність власним переконанням.

Те, що в мене освіта складається з природничого, технічного, літературного і політологічного напрямків, робить цікавішою і мою літературну роботу.

Якщо я пишу про атомну енергетику — я пишу як фахівець із атомної енергетики. Як геолог — за моїми пейзажними віршами можна проводити польові роботи. У мене в романі “Мерехтіння зникань” є розділ “Тайга”, в якому в художній формі викладена вся методика польових робіт. Якщо я пишу про філософські бачення світу, то мій герой мислить філософськими категоріями.

Головне, ким би я хотів залишитися — особистістю, яка називається Володимир Шовкошитний. Політика мине, а те, що я написав, дай Бог, залишиться.

— *Яким має бути герой нашого часу?*

— Він повинен відповідати викликам цього часу. Як на мене, герой нашого часу — людина патріотична, безкомпромісна стосовно національних цінностей.

Є цінності і є інтереси. На превеликий жаль, сьогодні ті, хто робить політику, в тому числі люди патріотичні — не на показ — проміняли цінності на інтереси. Вони думають: “Я тихенько прилаштуюся. Щось і собі урву, але і для України зроблю”. Так не можна. Герой нашого часу — той, хто має чітку і ясну шкалу пріоритетів: загальнонаціональні цінності, корпоративні цінності й особисті цінності. Саме в такій послідовності. Якщо всі ми будемо так чинити, то всім буде добре. У Біблії написано: не накопичуй скарбів, бо де скарб твій, там і серце твоє.

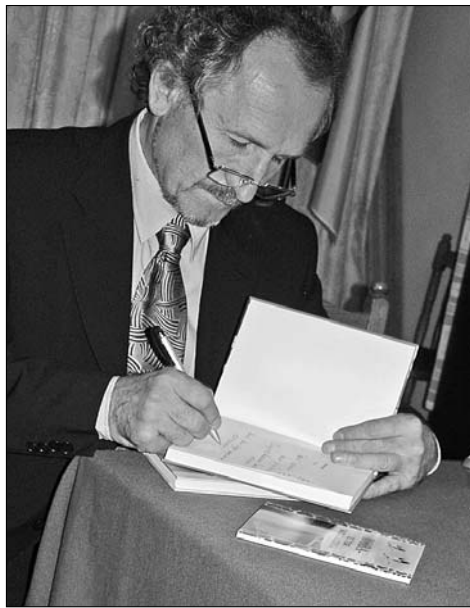
Герой нашого часу — українець в Україні. Людина національно свідомою, але в той же час це людина — громадянин Всесвіту. Тільки будучи глибоко національним,

можна шанувати набуток інших культур. Бо якщо ти свого не любиш, то як ти можеш цінувати чуже?

Герой нашого часу — людина, яка готова жертвоно служити власному народу. Це людина, яка має високу духовну мрію, гроші для якої ніколи не є метою, а лише засобом досягнення мети.

Герой нашого часу — людина і самовіддана і віддана друзі. Ставлення до друзів — це лакмусовий папірець. Якщо людина заради друга, коханої людини не здатна на жертву, вона ніколи для мене не буде геро-

ВОЛОДИМИР ШОВКОШИТНИЙ: «ДОСТУКАТИСЯ ДО КОЖНОЇ КЛІТИНИ КРОВІ»

Герой нашого часу... Мужній воїн чи толерантний дипломат? Лицар без страху й відступництва чи розсудливий і спокійний керівник? Проте, які герої сьогодні потрібні Україні читачам “Слова Просвіти” розповідає письменник, учасник усіх подій, які розгорталися після аварії на ЧАЕС, громадський діяч Володимир ШОВКОШИТНИЙ.

Також він відверто говорить про три вибухи в його житті, що зірвали, наче Чорнобильські реактори, його душу, розповідає про політику і компроміси, про пристосуванців і українську еліту, про сучасних “брендованих” піітів і справжніх класиків.

А також письменник прогнозує, коли нарешті чужинці скажуть: “Українці — це круто!”

ем. Бо за будь-якої складної ситуації ця людина завжди продасть, здасть, для неї не існує цінностей.

І саме слово “герой” — мужність, сміливість, готовність до вчинку. Мене, як силового українця, як людину, що займалася національно-патріотичним вихованням, шокують дані соціологічних опитувань, коли на запитання: “Чи готові ви зі зброєю в руках захищати суверенітет, територіальну цілісність України?” більше 50 % відповідають “ні”.

Я готовий захищати свою державу, і хочу бути глибоко переконаним, що половина із сотні призваних до армійських лав мені не стрілятимуть у спину.

Колись письменник Павло Вольвач написав: “А ви попробуйте жити серед цієї телятини понурих тожеукраїнців в підпіллі мрій і надій”. Люди, яким огидне все українське, щастя Україні не принесуть.

Герой нашого часу — людина, яка живе так, щоб кожен чужинець, поглянувши на неї, сказав: “Українці — це круто!”

— *А хто з української історії є для Вас героєм?*

— Для мене героєм на всі часи залишається Іван Богун. Україні завжди потрібні такі богуні. Він затятий, безкомпромісний у боротьбі з ворогами, його життя переконує, що для України був здатен на все. Герої, які можуть покласти голову на рейки, після того, коли поїзд пройде, мене не цікавлять.

Хто буде ближчим до влади, напише про свої подвиги. Сьогодні в герої Чорнобиль записалися люди, які й близько не мали стосунку до героїзму 1986 року. Я ж знаю всіх, хто був героєм.

Будь-яка велика подія породжує масу пристосуванців, які намагаються на ній паразитувати. Тому пройде ще років два-

ся на місці. У точці прикладання сил вектори самознищуються. Будемо топтатися на місці, допоки правляча еліта хоч якимось чином не нагадуватиме еліту духовну.

А еліта — кращі люди нації, які в силу інтелектуальних здібностей, морально-вольових якостей, національної самосвідомості й патріотизму, готовності жертвоно служити власному народу беруть на себе відповідальність за майбутній поступ нації.

— *Чи може статися нині загальнонаціональний вибух протесту? І чи готові українці жертвоно служити Україні?*

З дружиною на Говерлі. 2009 р.

— Українці за своєю ментальністю воли. Хіба ревуць воли, як ясла повні? Треба, щоб спорожніли ясла, щоб була повна безвихідь, і тоді відбудеться те, що в нас завжди відбувається — пасіонарний вибух. Тоді раптом з’являється Богдан і Богун, Залізняка і Гонта, піднімається Холодний Яр, виникає УПА.

Чашу нинішня влада переповнить, це зрозуміло. Вона визначає ганебні правила, нищить українську мову.

За незалежної України виростало нове

покоління патріотів, які здатні захистити свою державу. Нешодавно був у 32 гімназії в Києві, де як письменник зустрічався з учнями. Сиділо сто десять учнів дев’ятого класу. Коли я закінчив бесіду, вони встали й вигукнули: “Слава Україні! Героям слава!”. Підходять до мене і говорять, що ніхто з ними так патріотично не говорив.

Патріотизм — природовідповідна якість людини. Вона живе в крові, і коли я, українець, приходжу до них, українців, і говорю про святі для кожного українця речі, це впливає на кожного.

У мене було безліч лекцій зі студентами. І найголовніше для мене у спілкуванні з ними — достукатися до клітини крові, до кожного їхнього патріотичного фібру в душі.

— *Як створюєте свої твори — на одному диханні чи в муках?*

— У передмові до моєї книжки мені сподобалися слова Бориса Олійника, який написав: “Оце Володимир Шовкошитний”. Як і в кожного поета творення моїх віршів — це велика таїна, щось незбагненне.

Іноді можеш роками нічого не писати. А ось для книги “Торкнутися небес” я писав щодня по п’ять повноцінних віршів, яких майже не правив. Це був потік свідомості. Такий вибух спричиняють події в суспільному чи особистому житті.

У моєму житті таких вибухів було три. Перший вибух — Чорнобильський, що зірвав не лише реактори, а й мою душу. Після нього написав першу збірку “Ехо априля”, і фільми, і пісні.

Другий вибух — перепоховання Василя Стуса 1989 року. Після цього написав багато творів, були поетичні збірки, фільми. До незалежності все було під впливом від перепоховання і хвилі національного піднесення.

Третій вибух — поразка помаранчевої революції. Коли раптом 7 лютого я прокинувся і зрозумів, що перший тур виборів виграє людина, зовсім далека від усього українського — не українець ні по крові, ні по духу, ні за світосприйняттям, навіть — антиукраїнець.

— *Що для Вас частина?*

— Я — щаслива людина, якщо на це все поглянути зосторонь. Мені Бог послав четверо дітей. Всі вони самодостатні, всі вони справжні. Я проживаю життя з людиною, яка мене розуміє і підтримує, яка, значною мірою принесла себе в жертву моїй творчості, моїй кар’єрі і моєму способу життя. Це Галина, моя дружина, з нею мені порівнювати нема кого.

В основних державотворчих документах України в Конституції, декларації про незалежність є такі, записані мною, рядки: “все минеться, це залишиться”.

Я посадив багато дерев. Я побудував не лише дім, а й церкву в своєму селі. Ще створив храм, який називається — моя творчість: це і фільми, і пісні, і проза, і поезія. В який би куточок України я не поїхав, мене впізнають.

На мою долю випало скільки, що вистачило б на страждання, творчість і натхнення для багатьох. Пройшов усю ліквідацію наслідків на четвертому блоці, організував перепоховання Василя Стуса, Юрія Литвина, Олекси Тихого.

Мені доводилося рятувати сина після дуже важкої аварії. Зараз борюся за життя дружини. Але жалітися на життя було б несправедливо. Все, що нас не вбиває, робить нас сильнішими. А відчувати себе щасливим від початку до кінця може тільки дурень. Треба жити, боротися і мати високу мрію.

Моя мрія — це Україна, якою пишуться і яку поважає світова спільнота, де кожен може себе реалізувати, де українці відповідають за стан держави, а меншінам в усьому забезпечується рівноправ’я.

РЕАЛЬНОСТЬ — ЦЕ ТЕ, ЩО ЧИНИТЬ ОПІР

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Галина УСАТЕНКО,
координатори круглого столу

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, академік, директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ:

— Сьогодні в Україні ми опинилися в складній ситуації. З одного боку, не маємо сформованої української національної ідентичності. Водночас бачимо, що в Україні домінує чітко спланована політика, яку проводить Росія щодо утвердження панросійської ідентичності в Україні. Роблять це поступово, але доволі наважно: в Україні на телебаченні, на радіо, в ЗМІ втілюється російсько-українська двомовність. Мовляв, ми задовольняємо інтереси російської національної меншини, але насправді це ідея, втілена в концепцію, яку проводить Російська Федерація. Це концепція “Русского мира”.

З іншого боку, формується пан'європейська ідентичність, яка, здавалося б, для нас ближча. Безперечно, вона нам здається сприятливою для нашого розвитку. Але переконаний, що доки не буде сформовано українську національну ідентичність, якщо не буде сформовано ту єдність, яка поєднає штучно поділений Схід і Захід, ми до того часу не будемо готові до такого діалогу.

Питання національної ідентичності, питання мови, освіти, формування суспільства знань, формування сприятливого клімату для розвитку науки, освіти, культури — ті основні базові цінності, які повинні утверджувати наша держава, і це має стати пріоритетною державною політикою.

Євген БИСТРИЦЬКИЙ, завідувач відділу філософії культури Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАНУ, доктор філософських наук, професор:

— Що таке кордон? Що можна назвати основою кордону? Я спробую пояснити по-філософськи, де беруться кордони. Почнімо з простого прикладу. Молодь не переживала тих часів, а мої колеги-професори прекрасно пам'ятають незалежності України. Як розпалося те, що ми називаємо радянською імперією? Вона розпалася по фізичних політичних кордонах, які були промальовані на мапі Радянського Союзу. Фактично вона розпалася внаслідок етнологічних, або національно-культурних рухів, яким був наш Рух.

Тож кордон виникає там, де різні культурно-національні цінності, культурно-національне відчуття. Кордон — не фізична річ, яка відокремлює нас від іншої національної спільноти. Кордони усередині нас. Кордони — духовна основа. Кордони виникають із етнологічних, світоглядних орієнтирів, цінностей.

Як зараз можна відчувати ці кордони? У філософії є таке поняття, як *реальність*. І навіть недавно наш фонд підтримав видання книжки “Реальність у мас-медіа”. Так само можна сказати — реальність літератури. Так-от, якщо говорити про поняття реальності, то у філософії є чітке визначення, що таке реальність. Реальність — це те, що чинить опір. Усе, що не чинить опір, — не реалістично.

Що ж нам робити з тими кордонами, які розділяють нас з Європою, зі Сходом, із Росією, з кавказькими країнами. Як із ними співпрацювати? Спочатку треба розібратися з власними кордонами. У нас є дві значні етнокультурні, світоглядні орієнтації. Одна — пострадянська — орієнтується на пострадянські цінності, а отже, — і на проросійські. Я б сказав, це проєвроазійські цінності. Друга — орієнтування на Європу.

Жодна влада в Україні не дозволить собі забути про останню основу її легітимності — національно-культурну ідею. Ми виникли як Україна. Якщо загалом спробувати оцінити культурні стратегії, наявні зараз, то їх дві.

Перша стратегія культурна, тобто *етнокультурна орієнтація, етнокультурні цінності*. Ідею цієї культурної політики чітко висловлював Віктор Ющенко. Він

Україна сьогодні існує як країна, відірвана від минулого. У неї на державному рівні немає ані традиції, ані переосмислення цієї традиції, а без цього країна не зможе увійти в стан модерності. Україна Модерна — цивілізаційний проєкт, якого маємо прагнути. Але на цьому шляху сьогодні потрібно зробити чимало, передовсім у витворенні інтелектуального простору розуміння. І в цьому просторі поняття “діалогу” першочергове. Лише чуючи й іншого, можна зрозуміти власну ідентичність.

Щоб почути інших і віднайти себе, в Інституті філології КНУ ім. Т. Г. Шевченка започатковано новий проєкт “Українська гуманітаристика: діалог культур між Сходом і Заходом” (спільно з журналом світової літератури “Всесвіт”). В Інституті філології відбувся другий круглий стіл у рамках цього проєкту, підтриманий фондом “Європа ХХІ”. Цей захід зібрав філологів, культурологів, філософів, журналістів, зокрема М. Жулинського, Є. Бистрицького, Ж. вад Кеймюлена (Бельгія), І. Бондаренка, М. Гош (Індія), Л. Грицик, Л. Івшину, Т. Кияка, Н. Висоцьку та ін. Одним із центральних питань круглого столу стало формування гуманітарної політики з урахуванням східного й західного досвіду.

Пропонуємо увазі читачів “Слова Просвіти” найважливіші фрагменти з виступів доповідачів.

апелював до суті, до осердя, до сутності, сказали б філософи, етнокультурної реальності, до щирого українства.

На перший план у цій системі було поставлено мораль. А от якби він прочитав філософію права Гегеля, то з подивом з'ясував би, що в Європі був абсолютно інший підхід. Європа не починала з моралі. У Гегеля — спочатку *ідея права, Римського права, християнського права* тощо.

Друга стратегія, яку ми сьогодні фіксуємо, — це прагматично-технологічна. В основі — технологічно-економічний підхід. Він не враховує гуманітарної політики. Він тільки каже: можливо, з мовами, спираючись на *Європейську хартію регіональних мов*, щось будемо робити. Але дуже обережно до цього підходять, оскільки відчувають, що тут можуть наразитися на значно більший спротив, ніж із Податковим кодексом.

Людмила ГРИЦИК, професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри теорії літератури і компаративістики Інституту філології:

— Важливо окреслити, в чому сьогодні проявляються глобалізаційні процеси в літературі, зокрема і в українській. Глобалізація — це не те, що ми робимо, а що відбувається з нами самими.

Такий погляд на глобалізацію мені близький і зрозумілий. Його точно означив Іван Дзюба, який сказав, що суть не в якихось абстракціях, бо все має особистісний характер, а передовсім у широкому діапазоні національно-самобутніх форм, які збагачують поліфонію мистецтва і поліфонію людства.

Відтак визначальним, на мою думку, у розвитку сучасних літератур залишається процес взаємообміну. Цей процес потрібно підтримувати. Бо українська література ніколи не перебувала на периферії.

Отже, йдеться про діалогічне взаємопроникнення літератур, у процесі якого національна література виявляє, як доводить, зокрема, Оксана Пахльовська у дослідженнях, несподівані етичні, естетичні, філософські ресурси, коли вони постають не як протиставлювальні, а як взаємодіючі субстанції.

Наталія ВИСОЦЬКА, доктор філологічних наук, професор Київського лінгвістичного університету:

— Американські гуманітарії і філологи з великим занепокоєнням кажуть про зниження статусу *університету* в сучасній ситуації. І хоча для нас це не дивина, загалом-то в парадигмі європейської, євроцентричної цивілізації ці *гуманітарні студії* поступово сповзали на узбіччя, куди їх витісняла технічна думка.

Безперечно, ці проблеми нагальні для нас. Я вважаю, що це зміна ситуації, яка відбулася в незалежній Україні.

Наступний момент пов'язаний із тим, що я можу назвати глобалізацією зсередини. Йдеться про мультикультурні процеси в Сполучених Штатах. Не повторюватиму того, що вам прекрасно відомо: концепція плавильного тигля відходить у минуле; сьогодні пропонуються зовсім інші метафори; етнічні літератури здобули своє місце на палітрі американської культури та ін. Коли я починала цим займатися кілька десятиліть тому, тоді це була новина. Сьогодні це всім відомо.

Які стратегії американці пропонують, щоб “намацати” це спільне? Одна з таких стратегій — розмова про соціальну сконструйованість категорій, які здавалися нам вічними. Говорячи про це, вони розглядають як соціальні конструкції, скажімо, категорію раси або категорію *етнічності*. Книжка Соларса називається “Винахід етнічності”. І найважливішим завданням сьогодні є спроби поєднати локальне і глобальне. Виник навіть термін — *glocal*, глобальне + локальне.

Завершую тим, що хоч би які були стратегії, підходи, йдеться про такі поняття, як синтез, гармонізація, гібридизація, поліморфність і про необхідність нам усім бути всередині процесу пошуків.

Тетяна МАЛЕНЬКА, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри країн Близького Сходу Інституту філології:

— Перську мову називали своєрідною латиною Близького і Середнього Сходу середніх віків. Але сталося так, що Іран був під економічним і політичним впливом Франції, Великої Британії, Росії. Сьогоднішній Іран після ісламської революції —

це, на жаль, країна специфічна, в якій існує ісламська цензура і в кінематографі, і в літературі. Після ісламської революції дуже багато письменників, співаків, митців кінематографа емігрували. Це було шахське оточення. Люди, які були під впливом західноєвропейської культури, в контактах із цією культурою, вони емігрували до Європи, США. Лос-Анджелес називають другим Тегераном. Хочу сказати, що вони надивовижу зберігають власну культуру, традиції.

Для іранців властиве збереження своєї культури діаспорно. Проте це діалог культур, це мультикультурність у тій же Німеччині чи Франції.

Свій виступ хотіла б закінчити таким прикладом. Однією з унікальних “фішок” кінофестивалю “Молодість” був алжирський режисер із Франції. Він створив дуже цікавий фільм “Санта”.

Цей Санта — прообраз самого Зіґфріда, режисера, мультикультурного уже за походженням, бо він французький алжирець. І, вочевидь, за своїм менталітетом. У фільмі його герой перетинає кілька кордонів: подорожує з Парижа в Росію, з Росії в Єгипет, потім в Індію, Японію. Портрети людей, вуличні сценки, різні ситуації. Цей фільм показує, що всі ми однакові. Всі ми живемо одними болями.

Світ сьогодні надзвичайно глобалізований, він надзвичайно мультикультурний. Але водночас кожна культура повинна зберегти себе. Мені дуже сподобалася цитата з Ганді, що треба тримати двері й вікна відчиненими, але, щоб нас не збило з ніг. Очевидно, цим ми повинні керуватися в Україні.

Коментує Іван БОНДАРЕНКО, завідувач кафедри китайської, корейської та японської філології, заступник директора Інституту філології:

— Дмитро Дроздовський зауважив: як тільки йдеться про європейську культуру, переходимо до кордонів, паспортів, віз тощо, тільки-но заходить мова про Схід, — переходимо до літератури, високого мистецтва. В самій термінології закладено головну різницю.

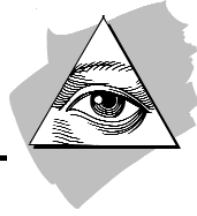
Китайський, японський ієрогліф схематично зображає прикрашену людину. Тобто це те, що прикрашає мене, що робить мене кращим, шляхетнішим. Тому в західному живописі головний жанр — це портрет. Дивіться на мене, прикрашеного, який я гарний. А в східному мистецтві, в живописі головний жанр — це пейзаж, милуючись яким, я сам стаю кращим.

Але про це вже багато говорили. Кілька практичних висновків, які я хотів би зробити з сьогоднішньої дискусії. Минулого разу, виступаючи з Оксаною Пахльовською, я казав, що ми маємо йти в Європу, ми європейці, але при цьому зважаючи на нашу історичну долю, на татари-монгольське іго, на перебування у складі імперії російської, під російським православ'ям. Ми маємо враховувати досвід Сходу, оскільки в цьому випадку він значною мірою, можливо, нам ближчий і корисніший.

Що саме варто враховувати? В японській літературі є величезний шар японської китайськомовної літератури. Після Другої світової війни корейці відмовилися від японістики, не було жодної кафедри. Я не закликаю до цього, це корейська специфіка. Але що вони зробили? Вони до 15% національного бюджету вклали в переклади своєї літератури, написаної сучасною корейською мовою. До 15% — це більше ніж медицина, освіта в Україні разом узяті. І зараз Південна Корея залишається країною, де найбільше перекладають іноземної художньої літератури.

Я знав японців, які, помираючи, редагували на ліжку переклади поем Шевченка, щоб видати власним коштом. Цих людей треба шанувати, їм треба дати Шевченківську премію, їм треба дати грамоти Верховної Ради, їм треба запросити на цей ювілей. З Австралії, з Бельгії, зі Шрі-Ланки, з Японії.

От що треба робити. Тоді нас шануватимуть і ми будемо шановані в усьому світі!

Спілкувався Богдан ЗАЛІЗНЯК,
м. Львів

— “Сучасний світ живе в тривожному очікуванні, пов’язаному з виявом численних кризових явищ”, — читасмо у Вашій книжці. Яких загроз, на Вашу думку, слід очікувати?

— Дуже глобально сформульовано запитання. Треба починати від одиничного до загального, або навпаки. Нині живемо на етапі постісторії (якщо говорити глобально), яка характеризується не тільки зміною пріоритетів, а й переоцінкою історичних подій, фактів. І загалом — цінностей європейської цивілізації як соціокультурного феномену. Наш час — глобалізований час. Глобалізована історія. Що це означає? Що є проблеми глобального характеру, від вирішення яких залежить буття людства і кожної людини. Це війна і мир, проблема голоду, екологія. Сьогодні є така проблема, як надінформатизованість суспільства. Потіки інформації такі величезні, ритми життя настільки прискорені, що ці інформаційні потоки і ритми стають неспівмірними з соціобіологічним ритмом людини. Трапляються випадки соціальної шизофренії. До речі, інформаційні потоки подвоюються кожні три-п’ять років.

Ми живемо у світі не просто європейської цивілізації, ми сформували технократичну, техногенну цивілізацію, де науково-технічний раціоналізм є визначальною цінністю і способом організації життя людини. Наукові інновації, технологічні здобутки визначають спрямованість цивілізації.

Людина дуже оптимістично оцінює себе як Творця, прагнучи тотально перетворити все навколо себе, зокрема (можливо, навіть непомітно) саму себе. Ідеологія перетворення, заснована на можливостях науки й техніки, стала визначальною парадигматичною цінністю нашого часу. Людина живе у сфері власної культури. Стрижень культури — етнонаціональні, традиційні цінності, які створюють духовний світ людини, надають сенс людському існуванню. Вони і входять у дисонанс із цінностями техногенної цивілізації. Усі ресурси на Землі — на межі вичерпання. Який ще ресурс не вичерпано? Людську духовність. Здатність дивуватися світу. Духовний потенціал — єдине джерело нашого оптимізму — з погляду перспективи. Не потрібно повертатися назад, абсолютизувати традиційні цінності, а належить визначати свою автентичність до нації, народу, культурних цінностей. Ми повинні поставити надмету, яка надасть можливість мобілізувати цей духовний потенціал і не загубитися у тотальному процесі стандартизації, європеїзації, космополітизації...

— Ф. Шеллінг ще 1800 року писав: “Відкриття у сфері науки і техніки... створюють величезну кількість невідомих раніше бід”. Які біди він мав на увазі? І ті, про які Ви щойно говорили?

— Напевно, біди духовного характеру — те, що людина відчужується, стає інструментом для вироблення чогось... Перетворюється на засіб, навіть у вирішенні національних питань, що ми мали змогу не раз спостерігати в Україні. Пригадую, якось М. Мамардашвілі напередодні виборів запитав: чи він підтримує майбутнього президента? Знаєте, яка була відповідь? “Якщо мій народ проголосує за такого-то президента, — я виступлю проти такого народу”. Отже, я хочу сказати, що людина перетворилася на виконавця певних функцій. Людина стає маніпульованою. Особливо зараз. Великий потік інформації, відсутність в Україні визначених авторитетів. Вони (авторитети) є, але їх різніми чинниками, передусім політичними, відчужили від народу.

— Чи можна, бодай трохи, відвернути людину від ідеології масового необмеженого споживання?

— Можна. І потрібно. На жаль, суспільство нині не зацікавлене, щоб були різні думки, різні позиції. Тому тільки через питання духовності, релігійності, естетичності, які є атрибутивним і становим хребтом української нації, можливо вирватися з полону культури масового споживання. То-

ВОЛОДИМИР МЕЛЬНИК: «ЛЮДИНА, ВТРАЧАЮЧИ СВОБОДУ, ВТРАЧАЄ СЕБЕ»

Проблеми людини, яка стає заручником нової техногенної цивілізації, постають нині як ніколи гостро. Цьому питанню присвячено фундаментальне дослідження декана філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, директора Інституту соціогуманітарних проблем людини Західного наукового центру НАН України і МОН України, професора Володимира МЕЛЬНИКА, яке нещодавно вийшло у Львівському видавничому центрі ЛНУ ім. Івана Франка. Сьогодні ми мали нагоду поговорити з автором книжки.

му не треба уніфікувати Україну. Чим більше виразників української культури — тим більше українського духовного світу, даруйте за тавтологію, у світі.

— До чого призведе людство подальший розвиток комп’ютерних систем та Інтернету?

— Комп’ютеризація — об’єктивний процес, який дає можливість інтенсифікувати науково-технічну діяльність, підвищувати ефективність суспільного виробництва. Це об’єктивний процес. Наголошую на цьому. Інша річ, що часом формується комп’ютерна залежність: людина замінює світ людських цінностей цінностями віртуальних реальностей. З’являється небезпека впасти в світ “чорних дір”, який породжує інформаційно-комп’ютерний світ.

— Чому наша держава й досі не розбудувала належним чином своєї ідентичності, яка в Україні закладалася ще в XVI—XVII століттях?

— Я не думаю, що її можна було розбудувати. Головне — мова, культура. Кожна людина живе в мові, як у Своему домі. Мислить образами, імперативами моралі, традиціями, які притаманні конкретній нації. Здається, Фройд колис зівнався, що він “згубив свою дитину” через те, що не читав її казок рідною мовою.

— Чи не “філософія серця” винна в тому, що українська нація ніяк не побудує на належному національному рівні свій Дім буття?

— Україна завдяки “філософії серця” себе самозберігає і націлена на подальший розвиток. Часто можна почути тезу про взаємозбагачення культур. Це хибна теза. Ми повинні з повагою ставитися до іншої культури. І все. А вже від того, що ми високо оцінюємо творчість В. Шекспіра, англійцями не станемо.

— Пантелеймон Куліш говорив про потребу об’єднання національною ідеєю “збірної особи українського народу”, а Іван Франко закликав до потреби “витворення суцільного культурного організму, здатного до самотійного культурного й політичного життя”. Хто нині цим переймається в Україні? Влада, громадськість, окремі постаті?

— Це має робити весь народ. У процесі національної практики. Це виконання своєї ідентичності, знаходження свого місця в цивілізаційному просторі, яке дає можливість українцеві бути українцем, а представникам інших націй — повноважними громадянами України.

— Микола Рябчук пише: “Українцям, як свідчать соціологічні опитування, найчастіше хочеться одночасно капіталізму й со-

ціалізму, демократії й авторитарної “сильної руки”, свободи й безвідповідальності, інтеграції до Європи та до Росії з ЄІП. І, зауважте, дуже часто це хочеться не різним людям, а людям тим самим”. Чи не точно відтворено ситуацію в Україні?

— Це виявляється у багатьох групах людей. Можна говорити навіть про вияв втрати своєї ідентичності в цих людей. І самоповаги бракує.

— Як нині формується світогляд конкретної людини в Україні? Колись, зрозуміло, під впливом циклу марксистсько-ленінських дисциплін. А нині?

— У всякому разі гуманістичної політики в Україні, яка поставила б за мету формувати патріота, не помітно.

— А у Львівському національному університеті імені Івана Франка, філософський факультет якого Ви очолюєте?

— У ЛНУ є. Оскільки я ще й очолюю Інститут соціогуманітарних проблем людини Західного наукового центру, то скажу, що, наприклад, у рамках реалізації досліджень на тему “Формування політичної культури громадян України: проблеми теорії та практики” співробітники нашого Інституту здійснюють безперервний моніторинг інформаційних потоків у напрямі відслідковування особливостей розвитку політичного процесу на регіональному рівні у Західній Україні, проведено низку досліджень за участі представників аналітичних, експертних і наукових структур регіону спільно з Інститутом філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України.

— Можете конкретизувати?

— Проаналізовано особливості трансформації політичної системи України, вплив соціального середовища та політичних інститутів на процес консолідації нації та розвитку демократії. Розкрито основні принципи та роль локальної демократії у формуванні демократичних засад суспільства, стан генезису місцевого самоврядування в Україні. Досліджено демократію як процес виборів та форму правління на різних рівнях. Проаналізовано особливості політичного процесу на Львівщині. З’ясовано також партійно-владні відносини у регіоні, взаємодію політикуму і влади, громади і влади, медіа-вимір суспільно-політичного життя області, перспективи реалізації адміністративної та конституційної реформи в Україні.

Здійснено порівняння виборчої та партійних систем України й зарубіжних країн, зокрема, особливості виборчої системи України, еволюцію партійної системи Укра-

ни, її переформатування під впливом виробничої системи та перспективи трансформації української політичної системи в контексті новітніх політичних тенденцій.

А ще — розроблено об’єктивні індикатори аналізу стану інституційних чинників сучасного політичного процесу України, охарактеризовано проблеми центрів політичного впливу на внутрішньодержавному рівні, з’ясовано механізми реалізації політичних рішень у трансформаційних умовах і вплив кризи на структурні елементи політичної системи, політичну свідомість і політичну культуру, механізми запобігання негативним тенденціям у розвитку політичної системи. Результати цих досліджень публікуємо в наукових збірниках.

— А з владою співпрацюєте?

— Безперечно. Ось деякі з напрямів співпраці Інституту соціогуманітарних проблем людини ЗНЦ України і МОН України з Львівською облдержадміністрацією та Львівською обласною радою на 2010—2012 роки: психологічні аспекти соціальної інтеграції дітей

та людей з особливими потребами в суспільстві; дослідження психологічних чинників соціальної активності молоді; вивчення проблем дисфункційної сім’ї та організація її соціально-психологічного супроводу; дослідження в галузі соціології релігії з виданням “Релігійної карти Львова та Львівської області”.

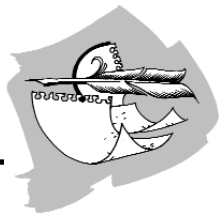
— А що в перспективі?

— Передбачаємо наукові дослідження проблем соціогуманітарного спрямування, з якими стикаються працівники різних освітніх, наукових і державних установ з метою розроблення практичних рекомендацій, надання тренінгових послуг. Особливу увагу приділяємо темам “Здоров’я нації: соціально-психологічні та демографічні чинники”; “Вивчення чинників і механізмів демографічної ситуації на Львівщині”; “Духовний світ сучасної молоді та її ціннісні орієнтації” та ін. Створено інтеграційні групи для дітей із загальними розладами розвитку на базі Львівського центру підтримки осіб із загальними розладами розвитку “Відкрите серце”, а також — консультативний центр для психологічної діагностики й подальшої реабілітації дітей із загальними розладами розвитку на базі того ж Центру. 2009 року, наприклад, відбулася Міждисциплінарна науково-практична конференція (з міжнародною участю) на тему “Допомога дитині з аутизмом: проблеми та шляхи вирішення”.

Подали до друку тритомник “Людина в сучасному світі (філософсько-культурний, психологічний і політологічний виміри)”, більш-менш регулярно видаємо журнал “Соціогуманітарні проблеми людини”.

— Ще понад 200 років тому Едмунд Берк писав: “Природа людини загадкова; чого прагне суспільство, визначити надзвичайно складно; тому дуже важко спрямовувати дії влади так, щоб вона задовольняла природу людини і її ділові потреби”. Ваші рекомендації для влади?

— Природа людини — невичерпна і до кінця не пізнана. Бо в природі людини змішано раціональне та ірраціональне (невизначеність, пристрасть, любов). Але природа людини є вимірна в тому сенсі, що вона прагне добра, гармонії зі світом і з самим собою. Зрештою, людина прагне відчувати, що вона не згубилася у світі. Тож завдання влади, місцевих громад — створювати умови, щоб людина могла знайти свій простір, де зовнішній примус (у формі закону) не є єдино визначальним для долі людини. Людина приречена бути вільною, бо, втрачаючи свободу, вона втрачає себе.

Тарас СИЛЕНКО, kobzar

«О НАША ПАМ'ЯТЕ, УСІ В ТОБІ ЖИВІ!»

Велична земля Богуслав'я овіяна ореолом слави й діяльності таких українців, як С. Самусь, М. Сошенко, І. Нечуй-Левицький, А. Петюх, О. Іванченко, А. Люлька і багатьох інших. Наповнює нашу пам'ять гордістю і патріотизмом "Дума про Марусю Богуславку", балада "Про Бондарівну", легенди про Коліївщину, оповіді про героїчну боротьбу медвинців проти московсько-більшовицьких загарбників, про визвольний рух отамана Цвітковського, отамана Зеленого.

Знають на Богуславщині, що, плекаючи потужність свого історичного коріння, — плекають могутність духу нащадків, тому пошанування визначних діячів або подій тут традиційне.

Шанують на Богуславщині поетесу Лесю Силенко — (03.01.50—12.01.91 рр.) — тендітну добру квітку з надросьового села Лютарі, де пройшло Лесине дитинство, де й зараз росте каштан, який вона посадила.

У краєзнавчому музеї сусіднього села Саварки в експозиції, присвяченій Лесі Силенко, поміж книжок, журналів та інших друкованих матеріалів є схема древа роду Силенків, оформлена племінницею Лесі Савіни — Тетяною Силенко — порядною, скромною дівчиною, яка 2006 року закінчила навчання в Саварській школі з золотою медаллю. Недарма в народі кажуть "який рід, такий і плід".

Родичі поетеси розповідають, що Леся з дитинства любила й шанувала родину людей, природу. Хотіла вступити в університет на журналістику, але їй заборонили, бо батько — Сава Дмитрович — був у Німеччині остарбайтером. На філологічний факультет тричі складала іспити, бо принципово не хотіла давати хабара, а до вступу, щоб не гаяти часу, працювала продавцем, потім — у Палаці школярів.

Брат Василь Савович розповідає, що сестра, старша на 5 років, була і як нянька, і як мати, бо батьки — весь день на роботі. Запам'яталося, як ходили дитячою ватагою в ліс і побачили мурашник. Леся всіх зупинила й загадала шукати мурашину доріжку, щоб ніхто не наступив, бо мурахам буде боляче. Коли хтось вередував, тут же вигадувала для нього іграшку з соснової кори, схожу на коника. Так зацікавила дітей, що всі почали шукати "іграшки" й фантазувати.

У Києві Василь Савович деякий час жив у сестри. Вона дуже любила читати, а брат — ні. Леся не примушувала, але хотіла долучити його до книжки. Часто запрошувала в гості письменників, цікавих людей, які вміли так побудувати розмову, що брат ніколи не відчував дискомфорту. Після візиту Сергія Плачинди сестра зуміла так запропонувати книжку цього письменника "Ніч перед стартом", що брат після цього став книголюбом.

У Саварській школі ім. А. Люльки учні нерідко читають і декламують вірші славної землячки. Її слово — різнобарвне і запашне, як літнє буйнотрав'я. Дитяча сором'язливість і безпосередність дуже личить тим віршикам, які відповідають віковим декламаторів. Хоча, шоразьникаючи у глибину хоч би

А почути в диханні трави дихання Всесвіту може лише світла, насичена Сонцем, глибоко духовна Людина. Саме на те, щоб малі й дорослі українці формували світогляд відповідно до *вищих законів*, і спрямована поезія Лесі Силенко. Щоб із дитинства пробуджували в собі (на свідомому і підсвідомому рівнях) потяг до чистих джерел знань, інформації, прапам'яті. Символом цього в нас, українців, є вода.

І саме цю модель духовного шляху можемо відчутти у вірші "Біля річки", де до води прийшли (!) верба з вербенятком (символ життєствердження та невмирущості), калина з калінінчатком (символ відродження генофонду і жіночого нача-

ла), тополя (символ вірності), щоб потім розростися величним священним гаєм, — ось де заперука величчю і єдності нашого народу і його, скажемо тут — богуславності! А те, "як прибуває вода..." — потужно, чи повільно — залежить від чистоти або зашлакованості наших думок, нашого енергокомплексу, елементарного здоров'я і багатьох інших чинників, заради реалізації яких ми приходимо в цей світ. Оце і є праведна нелегка праця — повернення до себе справжнього, і саме цю суть можна простежити в поезії "З вірною", де і "нелегкий спогад про чужину" (тобто все деструктивне і непотрібне), і радість єднання з усім рідним (потрібним, гармонійним). А в сучасних реаліях це і є основний невидимий фронт боротьби з нашим народом на всіх рівнях (державному, суспільному, ідеологічному, релігійному, культурницькому і т. д.), і де ми, врешті, маємо усвідомити свою чітку радикальну позицію.

*Чуєш, як кожен листочок,
Як кожна травиночка
дише?*

Сім'я Силенків: Леся, Василь, мати Софія Федорівна, Люда, батько Сава Дмитрович

Леся Силенко з сином Тарасом

Вірші Л. Силенко насичені кольором. І небо, і калюжі, й душа, і настрої — усе має свій колір. Загальновідомо, що й наші чари-чакри мають кожна свій колір, і що не лише аура кожної людини має кольори, а й, скажімо, зернята, чи структура води. І якщо біля них звучать позитивні слова, то змінюється і колір аури, і життєва сила.

У кольористику й сонцесайність навколишнього світу Леся Силенко часто додає золоту субстанцію, що співзвучна фольклорним предківським уявленням про мету нашого втілення — протягом життя досягти самореалізації, щоб писанка нашої душі (нашого енергокомплексу) стала не простою, а золотою. Щоб світ став світліший, "а з-поза лісу викотилось сонечко, і всіх позолотило!"

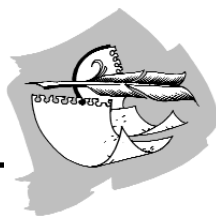
Ці не дитячі роздуми над дитячими віршиками варто проаналізувати глибше в окремому дослідженні.

Із пошаною згадує про Лесю Силенко журналістка, письменниця, лауреат премії ім. Лесі Українки Зірка Мензатюк: "Найдорожче, що було в Лесі — це чуйність, доброта, розуміння. В советські часи ми разом ходили на українські заходи, шукали книжки. Ми вірили, що Україна житиме. Леся мріяла, щоб люди жили інакше, щоб країна була інакша. Кажуть, совети культуру підтримували, але у випадку з Лесею переконаємося в протилежному. Вона — приклад нереалізованого таланту. Їй пропонували написати "паровозик" про Леніна чи партію, бо за "паровозиком" можна протягнути у збірку й інші вірші, але вона відмовлялася, бо не вміла кривити душею. Була завжди порядною. В цьому її неповторність. Вважаю, що треба відновити справедливість і прийняти Лесю в Спілку письменників бодай посмертно. Вона на це заслуговує".

ВИТОКИ РОДУ

Рід Силенків веде свої першовитоки зі стародавнього прибогуславського села Мисайлівки. І нині ще багато мисайлівців мають таке прізвище, від якого віє силою, а старожили покажуть місцевість, яку всі називають Силенківська Долина.

У Мисайлівці 15 травня 1922 року в сім'ї Дмитра й Одарки Силенків народився син Сава. Змалку привчений до тяжкої праці, звідав голодне дитинство на тлі урожайного колгоспного поля, мав непросту й нелегку долю. Проте доля приберегла для нього тепле і щире сонце — його Сонечку. На одній толоці в селі Чайки, коли громадою місили глину і зводили хату, кинув жартома кавалок глини в працювиту життєрадісну дівчину з села Лютарі. А далі — сватання, традиційне українське весілля і трое діток: Леся, Василь і Людмила.

РАНОК

Сумовите лісове мовчання
Вже колише вітер-сніговий.
Голубої музики звучання
Доторкнулося до вій.

Впевнена, смілива і розкута,
Входить юна і усміхнена зима.
Ранок, знявши темні ночі пута,
Всю її прийма і обніма.

Краю мій,
блакитна моя
тривога,
барвінкова моя
надіє,
малинова моя
перемога!..

Краю мій,
тополина моя
любове,
дозволь
у жилах твоїх
бути краплиною
крові.

Серед зоряної опівночі,
серед зоряної ночі
безсонної
виходжу,
до неба обличчям
стаючи,
про зорі
думаючи:
вони безсмертні,
зірки ці,
що їх збираю
опівночі —
золоті,
і срібні,
й зелені —
ці зорі холодні,
до кінчиків пальців
примерзлі,
що їх відкриваю,
в руки хукаючи.
...Он впала одна,
мов листок осінній
від гілки,
мов сльоза,
мов душа чиясь...
Серед зоряної опівночі,
серед зоряної ночі
виходжу,
до неба обличчям
стаючи,
про зорі думаючи.

ВЧОРАШНЬОМУ ДНЕВИ

Ти відійшов так тихо і повільно.
І двері зачинив переді мною,
як трамвай,
що тільки-но від'їхав...
У моєму серці
ще тремтить тривога,
захована від світу
і від мене
в пелюсточку
вчорашнього чекання.

Починалася
я тобою,
як починався рік
на білій пелені
снігу,
ти росла в мені
з дощу і поля,
з місяця і вуст,
з колоска і бджоли.
Ти в усьому суцц,
наче подих —
де мій крок,
де мій погляд —
ти в усьому,
Україно.

МРІЯ

Моя березнева мрія —
як біла птаха
у сніговій завії.
Як рання птаха

у сніговій завії
білій.

Моя березнева мрія —
як голуба мелодія,
пальців шукає твоїх.
Як непочата мелодія
пальців твоїх
голубих.

Прийми мене знову,
мій лісе,
мудрий і вічний.
Народи мене в травні
зеленою піснею.
Буду твоєю долею
(може, і не журливою),
буду твоєю мавкою,
буду, може, шасливою.

Вже скоро вишні
стануть кораблями.

Леся СИЛЕНКО

НАД РОССЮ — РАНОК

Вже скоро вишні
в травень відпливуть.
Лягла холодна
стежка
поміж нами,
а вишні скоро
в травень відпливуть.

ХЛІБ

Як мені хочеться хліба!
Чорного житнього хліба.
З печі — гарячого, пахучого,

З ночі обмолоченого,
Ранком оброшеного,
Жаданого, не прошеного,
З дощами літніми,
Такого, як діди їли.
З водою і сіллю,
Твердого.
Хліба чорного.

КРИНИЦЯ

Билась джерельна вода —
Люди набиралися сили.
А потім
хтось посадив калину.
А потім чиясь сльоза
впала в глибоке небо.
... Посивіли роки,
і цямин не видно.
Повна по вінця,
забута криниця.
Лиш грона калини
цілують
високе небо,
схиляючись...

ДЕРЕВО

Упало
На битий шлях.
Стогнало,
Розкидавши гілки,
Як руки.
Весною
Зі світу зігнали

Люди.
А цвіт
Ще тільки народжувавсь,
А світ
Ще тільки починався.
А воно стогнало
Зелено.
А воно співало
Лебедино.

Є в мене спогад,
маленький теплий спогад
про далеке літо:
як три дні
в мене в хаті
джмелик жив,
як три дні
пахла квітка
в мене в хаті.
Як джмелик
квітку ту
любив.

Відкрий мені вікно своє,
відчини двері,
відхили гілку мені.

До тебе — очима широко,
до тебе — долонею відкритою,
лісе мій!

Входжу — душа повна тобою,
зелено — аж зоряно,
щербетно — пташино!

... Був ліс — та зорано.
Сумно — аж чорно...

ЗИМНЕ

Не ходи у ці сніги —
очі заморозиш.
Не бреди у ці сніги —
не знайдеш слідів.
Не пірнай у ці сніги —
душу не успокоїш.
Не розтоплюй ці сніги —
бо схолоне серце.

ЗЕРНО

Земля важка,
холодна і тверда.
Я сплю під нею
й синіми снігами.
Це сон удаваний —
душа моя не спить.
Несу в собі я
невмирущість
для вас,
хто буде жить
весною,
хто буде йти
під прапором
моїм
зеленим.

Хіба це вперше так.
Насився сніг холодний,
мокрый.
На вулицях, в садах
глибокий.
І я одна
бреду босоніж.
Ідуть навстріч
жінки,
озуті
у модні чобітки...
А я ніде
не можу
приховати
свою безвихідь.
І тоді себе зборовши,
піднявши голову,
іду. Одна і горда,
по снігу холоднім.
Одна несу свою біду
невзуту.
Іду. І твердо знаю,
що ніде
не посковзнуся.

Іван Андрусяк — один із чільних поетів 1990-х — увійшов у літературу як учасник літературного угруповання “Нова дегенерація”, до якого також входили Степан Процюк та Іван Ципердюк. Його проза густометафорична, з великою кількістю діалектів. Письменник досліджує психологію людини в символічно-межових ситуаціях на матеріалі Гуцульщини 1940—1950-х років. Із 2000 р. він активно виступає як літературний критик, аналізуючи переважно поезію, обстоює моральні принципи в літературі та розмежування “високого письменства” й “попси”. Живе і працює в Києві.

— Іване, що таке для Вас сучасна поезія? І чи вона існує взагалі?

— Я оптимістично налаштований щодо поезії бодай тому, що в нас є ціла низка авторів, до того ж різних поколінь: від найстарших до зовсім юних, чийх книжок я з нетерпінням чекаю. Звісно, чимало відсвітається, і це природний процес. Зізнаюся, нещодавно перечитав власну книжку десятилітньої давності — і вжахнувся! Тепер з неї не більше десятка віршів ризикнув би оприлюднити, а тоді вона сприймалася дуже гарно. У моїй домашній книжковій шафі поезія на окремій полиці, я полюблю час від часу повертатися до цих книжок. Так-от, щойно роздивився її: поряд із улюбленими Франком, Еліотом, Свідзінським, Манделштамом, Лоркою завважив більш як два десятки книжок, виданих протягом останнього десятиліття — Герасим'юк, Римарук, Забужко, Москалець, Савка, Бедрик, Дністровий, Девдюк, Мідянка, Голобородько, Талалай, Воробійов, Вольвач, Гіриник, Кухта, Соловей... навіть юний Андрій Любка, в якого не суцільний “тероризм”, а є дуже проникливі, глибокі речі. Сучасна поезія для мене — це розмаїття, в якому завжди можна знайти суголосне внутрішньому стану в той чи інший час.

— Чому сьогодні немає патріотичної поезії? Адже без неї література втрачає свою автентичність...

— Патріотичну поезію знищили шістдесятники. Свого часу вони підняли її планку доволі високо і... не втримали. Ну, і вона впала їм на голову! Дехто від цього удару досі не годед прийти до тями й продукує таку патріотичну муру, що просто соромно за нібито поважних людей, які колись були добрими поетами...

Очевидно, революції 1991-го й 2004 років не народили адекватної часу громадянської поезії. Бо зміст виливався в іншу форму, немистецьку. Закономірно, що писання “під Симоненком” зараз сприймається як маргінальне — той дискурс уже вичерпаний, це історія літератури, а не власне література. Зараз мусимо шукати форму, суголосну нашому часу. І це справа вже не мого покоління, а таких, як Любка або ще молодших. Саме вони приречені її знайти, можливо, тоді, коли вийдемо скидати януковичів-табачників-калесніченків...

Я не погоджуюся, що без патріотичної поезії література втрачає автентичність. Скажімо, геніальна Герасим'юкова “Коса” — це філософська лірика, але автентична, глибини, зрештою, національного духу там більше, ніж у найпотужніший “барабанщик”. І в “чортирських” медитаціях Воробійова про листочок чи квіточку його більше! Тож не все так кепсько...

— В одному з інтерв'ю Ви сказали: “Сучасної української людини в сучасній українській літературі немає — і в цьому наша велика поразка”. Де, у чому шукати причину цього явища? Як можна це змінити?

— Я мав на увазі сучасну ук-

раїнську прозу, яка розповідає здебільшого про життя маргіналів — як не бандюганів, то студентів-неформалів. А про те, чим живе селянин, чи “офісний планктон”, чи інтелігенція, чи робітники на заводі, чи люди, які торгують на ринках, чи навіть ті ж бізнесмени різного штибу — про це в нас практично немає адекватних текстів. Останнім часом, щоправда, з'явився гучний роман Оксани Забужко, кілька ду-

зможуть увийти собі нас, наш час і те, як нам у цьому часі жилося. Ось тоді завдання буде виконане. Дев'яності й двотисячні роки ми вже в цьому сенсі втратили, тож не повинні втратити бодай 2010-ті, бо далі зміниться все, передовсім атмосфера, дух часу стане іншим, і відновити це буде просто неможливо. А ми досі не маємо навіть роману про події 1991 року, та й про 1994-й — лише побіжні згадки. Сама лише публі-

ІВАН АНДРУСЯК:

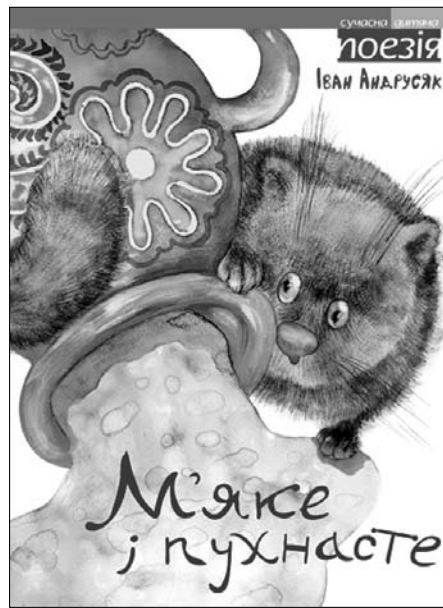
«Я ДУЖЕ ОПТИМІСТИЧНО НАЛАШТОВАНИЙ ЩОДО ПОЕЗІЇ»

же гарних романів Володимира Лиса, передовсім “Століття Якова”; з'явилася “Дрозоділа над томом Канта” Анатолія Дністрового, яка дає змогу зовсім іншими очима поглянути на нашу наукову й викладацьку інтелігенцію; ще є “психотерапевтична” серія з чотирьох романів Степана Процюка, останній із них, “Руйнування Ляльки”, щойно вийшов у видавництві “Ярославів

цистика, яка хоч і цікава, але ж це “недолітература”! А увийти собі, як цікаво було б читати роман, скажімо, про якийсь один будинок — мешканці з різним соціальним статусом, із різним рівнем освіти, хтось стає скоробагатком, хтось втрачає роботу і спивається, хтось вживає наркотики, когось ловить міліція, тут же, поряд, хтось робить відкриття, хтось грає на скрипці, хтось щільними днями забиває цвяхи, робить вічний ремонт, хтось когось заливає, хтось чинить самогубство, хтось комусь б'є морду — і всі ці люди якимось сплікуються, взаємодіють між собою... Це ж був би бомбовий романсько!! Ось лише не знаю, хто таке здатен написати... Хіба, може, Дністровий...

— Дитяча література завжди була прибутковою. І сьогодні багато видавництв береться за видання книжок для дітей. Мене як молодшу маму турбує: наскільки сьогодні професійно це робиться? Адже після “Карлсона”, “Маленького принца” та “Жаска в тумані” важко придумати щось дитинніше і безпосередніше...

— Робиться дуже по-різному. Я вже неодноразово казав: мисливим батькам варто скласти для себе “білий” і “чорний” списки видавництв, яким можна або не

Вал” у новій серії, започаткованій Сергієм Грабаром; є ще цікава соціальна проза Галини Тарасюк — з усього цього помалу й починає викладатися та мозаїка, яка називається “прописуванням” часу. Якщо до цього додати ще історичну прозу Василя Шкляра, міфографію Марії Матіос, парадоксографію Тані Малярчук, інтелектуальну прозу Тараса Прохаська, романтично-інтелектуальне фентезі Галини Пагутяк, ну і, звісно, бандюганів Вольвача, неформалів Жадана, бо це теж наш час і від цього нікуди не подітися, — то вже щось починає вимальовуватися. Утім, для повноцінної літератури цього замало.

Мусимо створити певний корпус текстів, прочитавши які, люди через 50—100 років

можна довіряти. А для цього їм варто, принаймні попервах, самим читати кожну книжку, перш ніж пропонувати її дитині. Бо є низка порядних і фахових видавництв, які працюють по-людськи, мислять, шукають, експериментують, творять, а є таке, що хоч за голову хапайся! Я надібував книжечки з красивими малюнками... і перекладеним “Рутою” текстом, якого жоден редактор у віці не бачив!

Узагалі ж, наша дитяча література останнім часом оживає. Після 1990-х, коли не було взагалі нічого, прийшло ціле покоління напрочуд цікавих авторів, таких, як Зірка Мензатюк, Галина Малик, Марина Павленко, Сашко Дерманський, Сашко Гаврош, Олень Ільченко, Катерина Панько; а ще ж Леся Воронина і Володимир Рутківський, які об'єктивно вже класики української дитячої літератури; а ще ціле гроно талановитих молодих авторів, таких як Оксана Лушевська, Зоя Жук (вона ж Зоряна Живка), Дзвінка Матіяш, Таня Мельник, Таня Савченко; а ще ж чудова дитяча поезія Романа Скиби, Юрія Бедрика, Сергія Пантюка, Лесі Мовчун, Мар'яни Савки... А які цікаві дитячі письменники середнього і старшого покоління — Анатолій Григорук, Ігор Січовик, патріарх дитячого письменницького цеху Дмитро Семенович Чердниченко, геніальний грузинський казкар Гурам Петріашвілі,

який живе, працює і видається в Україні... А образи які! Джури Рутківського, нямлики Лесі Ворониної, домовичок Марини Павленко, вуж Онисько Сашка Дерманського, лулуки Катерини Панько, Бедрикова Тьотя-Бегемотя, Скибин кролик Петрик... Я можу дуже багато про це розповідати — і мені нашу дитячу літературу останнім часом навіть цікавіше читати, ніж дорослу! І я дуже сподіваюся, що й мої Чакалка, родина Дибайлів та інші

“м'які й пухнасті” персонажі теж не псуять враження...
— Іване, в книжці “Одкровення в кафе Пегаз” Ви сказали, що хотіли б видати книжку кулінарних рецептів. Як жінку мене зацікавила ця ідея, бо давно збираю різні рецепти: від прабабусиних до сучасних... Коли чекати на “Кулінарію від Івана Андрусяка?”

— Я всерйоз за це ще не брався — все ніколи... Але колись неодмінно напишу таку книжку, яка зватиметься “Із татом на кухні”. Вона буде не для мам, а саме для татусів і дітей. Це так чудово — суботнього чи недільного вечора, маючи дешицію вільного часу, разом із дитиною приготувати щось смачненьке, а заодно поспілкуватися, поділитися якимись таємницями... Там навряд чи будуть якісь особливо складні страви — лише проста, здорова й гармонійна їжа; але головне, що там неодмінно мусить бути — це атмосфера любові й родинного щастя.

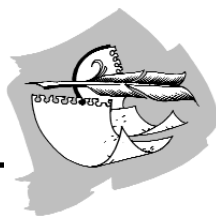
— Як з віком змінювалися Ваші цінності? Що зараз для Вас головне у житті?

— Гармонія. Колись, замолоду, я думав, що головне — література. Але зараз я впевнився, що література — лише частина головного. А його, головного, багато, і воно дуже просте, навіть банальне: щоб жили батьки, щоб не хворіли малі й не дуріли великі діти, щоб із дружиною міг поговорити про все на світі, а найважливіше розумілося без слів, щоб роботу міг робити з любов'ю, а не байдуже, щоб для друзів був час, щоб мав власний закуток (мені це дуже важко далося), де улюблені книжки й улюблений комп'ютер завжди були напохваті, щоб ні дня не минало без молитви, спілкування з природою...

А від літератури нікуди не дінешся — якщо ти для неї народжений, то вона буде з тобою, незалежно від того, який ти, де ти і що ти...

Спілкувалася
Тетяна ВИННИК

Ігор ОЛЬШЕВСЬКИЙ,
м. Луцьк

Почну з філологічного казусу — в українській (та й не лише в українській) мові є слова, що визнаються мовознавчою наукою як синоніми, але насправді такими не є. Візьмімо хоча б поняття "педагог" і "вчитель". Чи всіх, хто отримав диплом про педагогічну освіту і працює у тому чи іншому навчальному закладі, можна назвати Вчителями з великої літери (згадаймо, що на Сході поняття "Вчитель", якщо й не отожднюється повністю, то принаймні наближається до поняття "Святий")? А як із поетами?.. Чим відрізняється справжній поет від просто віршника? Не від графомана (тут не те, що різниця — прірва), а від інтелектуала, який уміє писати цілком пристойні вірші і їх вряди-годи навіть публікує в періодиці й видає окремими книжками? Питання за всієї позірної легкості не з простих і ризикують поповнити розряд "майже риторичних", якщо вчасно не згадати добре призабуту в наш цинічно-прагматичний час людську здатність дивуватися. Справжній поет (та й узагалі митець) — це той, хто, по-перше, вміє дивувати, а по-друге, змушує замислитися і над власною долею, і над долею людства, це той, для чийого серця буває замало земного тяжіння й воно прагне польоту..

Щодо Ігоря Павлюка, то подив і поштовх до роздумів із кожним новим виданням відчуваєш дедалі більше. Але чи не найбільше — у новій збірці лірики поета, яка цьогогоріч побачила світ у луцькому Поліграфічно-видавничому домі "Твердиня". Уже сама назва книжки "Стратосфера" налаштує на політ — якщо не космічний, то принаймні десь у вищих шарах атмосфери.

Звісно, політ поетичної думки може й не відзначатися якимось особливим смисловим навантаженням: от просто ширяє собі людина у просторі своєї фантазії й нема їй діла до того, що відбувається на грішній землі. Власне, й причиною такого польоту може бути бажання на якусь мить абстрагуватися від жорстоких буднів, набратися сил для подальшого протистояння нелегким життєвим обставинам. Не так у Ігоря Павлюка — поет і в польоті не полишає свого земного болю. Більше того — з тієї висоти йому ще виднішими й драматичнішими видаються земні проблеми.

Важкий політ двадцятого століття.
В очах святих сніжинкові хрести.
Смола в крові.
Осінь повноліття.
Єдина втіха — в глибину рости.
А ще втіха: є за що боротись!..
Смішна печаль: уже немає з ким.

«СТРАТОСФЕРА»: ПРОЛОГ ДО КОСМОСУ

Павлюк Ігор. Стратосфера: Лірика. — Луцьк: ПВД "Твердиня", 2010. — 228 с.

Про нас є перша згадка в Геродота.
Угорі доти йдемо крізь віки.
("Важкий політ двадцятого століття...")

То що з того польоту в стратосферу, якщо він не рятує від страждань? Якщо є Україна, і в Україні є Волинь, до якої після всіх сходжених доріг щоразу повертається, не спокусившись заморськими дивами, душа поета...

За горизонтом знову горизонти —
І сивина — волосся, очі, сніг...
В Америці живу, як на курорті.
Америку не хочеться мені.

А хочеться в прості ліси Волині,
Косити сіно, слухатись зірок,
Не зрадивши ні хаті, ні дитині,
Що полином пропахли до кісток.

Приспати час, боротися з душею,
Яка ще не продана за гріш.

Росте печаль.
І я расту із нею —
Світліше, вище, глибше і тихіш...
("Росте печаль...")

І де відхід поетового дідуся із земного життя трансформується у моторошне відчуття власного "часткового скону":

На сільському, старому,
небесному цвинтарі
Поховали мене — мого діда — навік.
("Похорон мого діда")

Чи не скидається часом болісна розповідь поета на сповідь? Не поспішаймо лицемірно дорікати поетові, що сповідь можлива лише перед Богом (через священника), а не перед читачами, хоч би якими добрими і праведними людьми вони були. Згадаймо, що казав святий апостол Іван Бо-

Й воскресати умію з крутої,
мов магна, золи.

Доки близько до серця беру
я кургани і прірви,

Пуповину ріки, що єднає солоне й протне.
Холуя і раба у собі я із коренем вирву,
А дитяче й невинне в мені ви самі уб'єте.

Синьо-срібні, як лід,
небеса наді мною і птахи,
І воскресла весна, молода
і легка, як Христос.
Модернові постануть
навколо і цвяхи, і плахи,
І за когось, за щось знову
ніде на них іще Хтось.

Сам я славу на ласку міняю
і гроші — на волю.
Грішно й широко жив, приберігши
святе на свята.
А тепер я... тепер я кохаюся з долею.
Вишивай мені хрестиком вічну
печаль про Христа.
("Напиши мені морем...")

"Стратосфера" Ігоря Павлюка — пролог до його космічної мандрівки, але космос, про який ідеться — це внутрішній духовний простір людини. Цей простір поет означає і "Батьківщину душі", і відкриття її в духовному сенсі, і любов як стан душі:

Кохання приснилось —
Дитинно-звірина okazія.
Дівочу слезу цілував на устах і кругом...
А потім у долі були і Європа, і Азія,
І Америку ром,
Калинове небо моєї вітчизни тернової.
Березові лиця святих у церквах молодих.

Отут мені добре.
Отут і проситиму знову я
Полежати вічність...
І знову неждано прийти.

Митець виходить на потрібну орбіту, з якої йому ще виднішою й ріднішою стає рідна земля, до якої Ігореві Павлюку на роду написано щоразу, після кожної з мандрівок, повертатися, увічнюючи її у своїх поезіях і в серцях читачів:

Цей край, де Богом названо ріку,
Я віршами
Нащадкові
Озвучу.

гослов у Першому соборному посланні (IV, 20): "Як хто скаже: Я Бога люблю, та ненавидить брата свого, той неправдомовець". Адже любов до людини — відзеркалення любові до Всевишнього. І саме ця любов спонукає поета до граничної відвертості, яка межує зі сповідальністю:

Напиши мені морем велику
поему про вітер.
Свіжоспеченим хлібом
бездонну печаль затули,
Доки я іще вмію летіти і вмію горіти,

Ігор ПАВЛЮК

Білі рейки санного сонного сліду.
Лиш на сході, десь там... кров'яніє...
напевно, печаль.
Перебитий мій сон, ніби зірки
далекої злиток,
І слова, наче гени, крізь мене
до Бога кричать.

Золотий, мов коньяк, розливається
день по чорнилу...
В хуртовині зірок чує ангельський
голос душа.
Кольорове минуле мене
в сиве завтра зманило,

Доки з музою пас я крилате
біленьке лоша.

До озер молодих ми молились.
І цвіт полиновий
Налипав на серця і на очі...
На все налипав...
А душа на вагу, наче куля, —
Така ж безтолкова
І така ж, як і куля,
Гаряча й сліпа.

То летить, то тремтить десь у гільзі,
А то заночує
На перетині скіфо-арійських
тужавих шляхів.

І кочує душа.
Цілим всесвітом гола кочує,
Бо без тіла у неї немає ніяких гріхів.

Але й щастя нема.
І ні болю, ні ласки, ні встиду.

Лиш на злеті, десь там... кров'яніє...
Напевно, печаль.

Білі рейки санного сонного сліду.
І слова, ніби гени,
Крізь мене
До Бога
Кричать.

Україна...
Танці на протезах...
І фламандська щедрість бідности.
Боляче сприймати на тверезо,
Як беззубо нам смієшся ти
У парку, жорстокім щасті — жити
На планеті, що вмирає від нас...
Стогнуть президенти й ворожити:

— Час такий...
— Такий нам випав час...
Бо коли богів міняють люди —
Стрімко ціни падають на кров.
Доки панство схудне —
Нас не буде,
А Дніпро...
Й під німцями Дніпро.

Ще співаєм високо і ніжно,
Ще будуєм корчми і церкви:
Розпусно — перші,
Білосніжно —
Другі
Виростають із трави.

Ми ж відходим без пилуки й шуму
На оцій невидимій війні,
Мертві душі,
Як боброві шуби,
Саморозіп'явши на стіні.

...Українські танці на протезах...
І фламандська щедрість бідности...
І маленькі радості тверезі...
І великі зламані мости...

Горизонт — мов коло крейдяне,
Я замкну ключем пташок.
Скільки ліній вже перейдено,
Скільки збилося в клубок...

Стиль життя козацько-зеківський.
Світ відбілює мій біль.
Між ацтеками й генсеками —
Неба вина голубі.

Між деревами залізними
Й дерев'яними людьми

У чумну безкрайність ліземо
І у вічність також ми.
Правдоборці з правдолюбцями
Й ті, що плачуть в кулаки...
Всі шукаємо пропорції
Поміж медом і гірким,
Поміж піснею й короною,
Між коханою і ні...
Між горілкою й іконою...
Між небесним і земним.

Горизонт — мов коло крейдяне.
Тільки в зорі не дивись.

Всі екватори перейдено.
З кола можна лиш увись...

Час іде — як діти ростуть.
А сніг — всі гріхи сховає.
Дядьки шось із пляшок червоне п'ють,
Бо білого більш немає.

Тьотки капусту цілують у снах
І родять дітей від клена,
Бо в жилах весна — така, як весна,
А ще — як трава, зелена.

І гуси дурні, і кури чудні.
І люди — просто зурочені.
А я співаю свої пісні
Дорогою захоочений.

Бо жінка пройде,
І слава мине...
Й горілка згорить, оводниться.

А хлопець з Венери згадає мене —
І в ньому поет народиться.

ГАЛИНА ПАГУТЯК: «БАГАТО КНИЖОК, БАГАТО КОТІВ — ЦЕ МОЄ КОРОЛІВСТВО»

Наступний рік у пазурчиках kota — так вважають в'єтнамці. Хто може краще розповісти про цих тварин, як не найзагадковіша письменниця Галина ПАГУТЯК, для якої найдорожче у житті — “донечка, коти і книжки”... Тож напередодні новорічних святкувань пані Галина поділилася думками щодо сучасної української літератури, власної творчості... Не обійшлося тут і без котів...

— Пані Галино, як Ви вважаєте, сучасна українська література дезорієнтована, втомлена чи має якісь “хвороби”? Як урятувати книжкові полиці від антилітератури?

— Сучасна українська література радше розгублена. А література, на яку орієнтується багато наших письменників: комерційно успішна і вбога за змістом та формою, наповнена порожньою балаканиною “ні про що”, справді хвора. Якби в нас перекладали серйозні книжки, а не бестселери, авторами яких є другосортні письменники, був би стимул і якась планка художності. Я належу до покоління, яке читало журнал “Весесвіт”, захоплювалося латиноамериканською літературою. Культовими книжками для нас були збірники “Сучасна латиноамериканська повість” і “Американська новела”. На жаль, національна самобутність нині не цінується на книжковому ринку. Виходить книжка, її перекладають за тиждень, бо вона написана “універсальною” мовою. Мені відомо безліч рецептів успіху, але той успіх на кілька тижнів. Не треба перейматися, що хтось може заробити на книжці багато грошей, а більше думати про власну душу, щоб її не згубити. Розумію, що мене вважатимуть за ідіотку молодші письменники, але існує лише один рецепт успіху: вміти робити свою справу й любити людей, для яких працюєш. І мати що сказати. Кожен із нас має що сказати.

Дуже погана ситуація з мовою. Я іноді редагую твори молодих письменників і маю справу з кальками з російської, а не з живою українською мовою. Мені кажуть, хай би писали російською і не мучили себе, але вони і російської не знають. Не знати жодної мови і хотіти стати письменником — нічого з того не вийде. Мова — це музика, і з поганим слухом її ніколи не вивчити досконало. За тридцять років у літературі я навчилася з першого погляду визначати перспективність письменника: здатний він бути бігуном на довгу дистанцію, чи знесилиться після двох-трьох книжок. Природний відбір. Шкода лише, що душа буде скалічена.

— Ваші твори “дихають” таємничістю, дають містично-химерним наповненням. Звідки така захопленість загадковим світом потойбіччя?

— Для мене це не містика, а те, що відчуваю. Присутність духів землі, повітря, води. Якби я народилася в місті, то цього не було б. Мені подобається розгадувати таємниці й не розгадати до кінця. Коли я писала “Зачаро-

ваних музикантів”, то розгадувала таємницю, звернувшись до народних пісень. Розумієте, є річка Дунай у реальності, а є річка Дунай, за якою інший світ, потойбічний, де нема ні радості, ні смутку. Як у піснях “Червона ружа трояка”, “Ой у гаю, при Дунаю”. З-за Дунаю не повертаються. Це як ріка Стікс, чи Лета, або Ахерон. Потім я знайшла підтвердження цього в наукових працях, на жаль, неукраїнських учених. Або кельтська міфологія у світогляді українців. Назва мого села Уріж походить від кельтської руни “уруз”, що означає браму. Дві гори утворюють браму, через яку колись пролягав Карпатами Великий соляний шлях. Я тішуся з таких маленьких відкриттів. Мій Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками — не дідько, а типовий ельф. Чорні, білі бики, хлопець зі свічкою, карета, церква, у якій правиться вночі, — я знаю безліч історій, і знаходжу підтвердження цих видив у демонології не лише українській, а й світовій. У “Королівстві” я вигадала інших істот: слинявців, пліснявців, з’їдликів. Але вигадала їх за тим принципом, яким користувалися наші предки: персоніфікації природ-

них властивостей... Мене захоплюють такі речі, бо вони звільняють від автоматизму. Є люди-рослини, є люди-тварини, а є люди-машини. Суспільство хоче перетворити всіх нас на машини заради порядку. Але гармонія вища, ніж порядок.

— Ви постійно перебуваєте в опозиції до реалій сьогодення, стверджуючи “Так є, але так не повинно бути”, а також втілюючи принцип “освіченого серця”. Чому обрали саме такі принципи?

— Я нонконформіст і ніколи не йшла супроти власної природи. Убивати тварин, порушувати права людини, жити за принципом “після мене, хоч потоп” — не можу цього прийняти. Моє серце не може з цим змиритися, витіснити зі свідомості те, що я живу у світі, який сам себе знищує. Повінь починається, коли впаде зайва краплина дощу. А дощ падає і падає... Люди просто воліють про це не думати, як не думали колись римляни чи ще раніше елліни. Накопичення помилок призводить до знищення і утворення мертвої зони. Таке вже було не раз. Ми спостерігаємо зараз за тим, як умирає філософія, занепадає релігія і вироджується мистецтво. Тому, що воно

перестало бути територією гуманізму. Майбутнього не існує, бо з нього витягли все, що можна витягти.

— Кілька слів про найголовніше — триаду, на якій базується Ваше життя і творчість, — донечка, книжки і коти...

— Багато книжок, багато котів — це моє Королівство. І принцеса в ньому моя дочка Лада. Але дитина — “це гість у домі”, і з цим батьки повинні змиритися. Дитина повинна пройти власний шлях. І не все так спокійно в моєму домі. Коти постійно роблять мені збитки, дошкуляють, але вони навчили мене толерантності й терпіння. Як зрештою, і моя дочка. Я від неї дуже багато навчилася. Вона з покоління “індіго”, і коли я зустрічаю інших дітей індіго, то радію, бо вони обов’язково змінять світ.

— Хто не любить котів, той не може бути другом, — кажете Ви. Напевно, Ваші улюбленці по-всякчас “надиктовують” ідеї майбутніх творів? Наприклад, “Славетних котів Королівства”...

— У мене четверо котів: дві кишки й два цоцури. Собак я так само дуже люблю. Вони чудові товариші. Але той, хто має собаку, звик дивитися на нього згори. Коти натомість воліють вилізти вище. Їхне кредо: “Я хочу!” А в собак: “А можна?” Крім того, собаки нічого не вимагають за свою любов і відданість, а коти віддають стільки, скільки отримують. Тому людині дуже потрібне спілкування з такими істотами. І водночас коти такі вразливі, делікатні, загадкові. Вони не схильні до конформізму... “Славетні коти Королівства” — додаток до перевидання “Книгонош з Королівства”. Це сім історій, написаних у різному стилі. Щось подібне робив Толкєн, щоб не писати продовження романів, як це робила Елізабет Роулінг. Трохи пов’язане з сюжетом, або й ні. Тепер пишу ще історії про переліток-садівників. Я намагалася писати про котів правду, а не робити з них людей у котячій шкурі. Вони в мене, щоправда, розмовляють, коли їм того хочеться. Але й мої коти теж розмовляють, особливо, наймолодший Макінтош. Найчастіше від нього чую “Хочу!” і “Ти не бачиш, що Сиволап знову обчистив мою миску? Дай ще!”

— Як вважаєте, Ваші котики вплинули на характер і уподобання своєї “котячої мами”? Можливо, пригадає курйозні історії із Вашого життя і життя пухнастих друзів?

— Коти впливають на мій розклад. Уже о 8-й годині Сиволап починає басом ревети за дверима. Час, коли я їх годую, вони пильнують, і якщо я загалялася бодай на 5 хвилин, делекують когось нагадати. Я змушена виходити їм за їжею, навіть коли хвора. Витримати докір у котячих очах — річ неможлива. Кася не нявкає, а б’є лапами по дверях. Діана, найстарша, не залазить через балкон, а чекає, поки я вийду, обійду будинок і покличу її з підвалу. Іноді вона підходить під двері під’їзду, і сусіди мені дзвонять. Макінтош нагадує собаку Павлова. Як тільки заходжу на кухню, він застрибує на холодильник і жестама показує, що час його відчиняти. Розбитий посуд, поламани вазони, обідрані меблі — це неминуче. Кіт — не м’яка іграшка і не подушка. Найкумедніша історія була, коли моя Діана, яку вдома переслідувала щуриця Лялюся, занесла до хати живого щурика, тільки підвального, й поклала мені на ліжко. Я вже лягла спати. Мені стало шкода тваринки і я витурнула кишку за двері. Однак щурик не квапився покидати мою кімнату, бігав колами. Діана тим часом нявкала за дверима. Вона зрозуміла, що її обдурили. Врешті щурик заховався на балконі серед дощок. Я поклала йому сиру, щоб він вийшов і зліз із мого балкона. Вранці Діана сиділа у квітнику й пильнувала, коли той почне зістрибувати. Історія закінчилася добре. Щурик таки втік. Після цього Діана приносила тільки мертвих щурів. Вона клала їх на килим, муркотіла до них і облизувала, наче перепрошувала.

— Яких цікавинок чекати від найзагадковішої письменниці наступного року? І чого самі очікуєте?

— Новий роман вийде у видавництві “Ярославів Вал”, дасть Бог. У “Приватній колекції” Василя Габора обидва “Писарі”. Я так мріяла, що ці два романи вийдуть під однією обкладинкою. “Книгоноші” в “Тезі”. Та світ такий непевний, що нічого не можна гарантувати. А тому я ніколи не покладаю надій на новий рік. Бажання не здійснюються, коли ти переоцінюєш власні сили. Але писати буду. У мене є два проекти, які хочу реалізувати першою чергою. І якби мені довелося таки загадувати бажання, я б попросила трохи більше часу на творчість...

Запитувала
Уляна ВОЛКОВСЬКА

СЛІПУЧЕ СВІТЛО

У домі, куди я приїжджаю не так часто, як хотілося б, ніхто тепер не живе. На неторканому подвір’ї сліди котячих і пташиних лапок. Я запнула вікна шторами, бо весною сніг такий сліпуче білий, і такий небажаний. На стіні не висить календар. Я більше не питаю нікого, чи вже весна чи ще зима. Це й так видно.

Мої слова відкидають дедалі більше тіні. Більше, ніж дерева. Їх вирубали вздовж траси до села, і тепер взимку сніг замітає дороги так, що вони зникають. Моя криниця переповнена водою, яка нікому не потрібна. У кожного є своя криниця біля хати. Я набираю лише одне відро. Воно трісло, і чимало води витікає, поки несучи її до дверей.

Через місяць я знову наберу відро чи два з цієї повної криниці. Світ забирає в мене лише слова, зовсім небагато слів. Тінь залишається мені. Настане час, коли я існуватиму лише в тіні своїх слів, невидима для інших. Тому й намагаюсь розповісти про це метелику, який восени сховався в шафі, наповненій одежею минулого: живих і мертвих. Ми не заберемо на той світ ні цю одежу, ні ці криниці, переповнені водою, бо вони нам непотрібні.

Метелик прокинувся увечері й став літати по кімнаті. Довелось вимкнути світло. Хтось і для мене вимикав світло, щоб я не облеклася. Тому я знала, що треба зробити. Але вранці, коли за вікном засяяло сонце, устократ підсилене білизною снігу, метелик став битися об шибку. Якби йшлося про мене, я б випустила себе у той сліпучий світ, оскільки часу для мене більше не існує. Миттєва смерть після короткої агонії. Але з метеликом я не можу цього вчинити. Я наливаю на підвіконня цукрової води, розуміючи, що це марно. Його крильця шурхотять на всю кімнату. А потім ховаю метелика в шафі серед непотрібної одежі. Можливо, він знову засне і знову прокинеться. І спробує ще знайти квіти надворі. Я стала свідком трагедії існування, і мені боляче до смерті. Бо це також і моя трагедія. Це те, що змушує мої слова відкидати тінь.

Мала чи не мала рацію придворна дама з Китаю, яка сказала: тінь краще передає суть речі ніж сама річ? Тепер я вже не знаю. Коли стільки снігу перед твоїми очима, хочеться обміняти власне життя на життя метелика з шафи. Можливо, тоді я нарешті зрозумію власне призначення й піду на поклик сліпучого світла.

Галина ПАГУТЯК

СЕРЦЕ, ВІДДАНЕ ПІСНІ

Оксана ХОРОЗОВА,
науковий співробітник відділу
ЦДАМЛМ України “Літературно-мистецькі Плути”

Платон Майборода належить до Плеяди незабутніх. Безмежна любов до народної пісні дала йому змогу створити пісні-самоцвіти, що іскряться і вирають веселими барвами. За доброю традицією, в день народження визначного українського композитора згадують у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України його шанувальники, оперні співаки, мистецтвознавці, учні музичних шкіл, письменники, родичі та друзі. Літературно-музичний вечір пам'яті “Платон Майборода — серце віддане пісні” організовано науковими співробітниками відділу ЦДАМЛМУ “Літературно-мистецькі Плути” на чолі з його завідувачем Сергієм Руденком за підтримки Міжнародного фонду “Творчість”. Літературною частиною опікувався Микола Сом, поет-пісняр, лауреат літера-

турних премій ім. В. Сосюри, Д. Нитченка, О. Гірника та Міжнародного фонду ім. Тараса Шевченка. Микола Данилович поділився своїми спогадами про Платона Майбороду, якого знав особисто. Лейтмотивом була любов до народної пісні, яку прищепила Платонові мати. Чарівні мелодії звучали над селом Пелехівщиною на Полтавщині, де народилися брати Платон та Георгій Майбороди, надихаючи і насажуючи їх своєю життєдайною духовною силою. Пройшовши страшними дорогами війни, Платон Майборода з успіхом закінчив консерваторію у Києві (1947 р. з класу композиції у Л. Ревуцького). Він створив багато прекрасних пісень та інших музичних творів. Із 1968 року народний артист УРСР, із 1979 року — народний артист СРСР. Кому не відомі пісні “Білі каштани”, “Київський вальс”, “Колгоспний вальс”, написані у творчій співдружності з українським поетом Андрієм Малишком? Платон Майборода — автор музики до восьми художніх і двох документальних кінофільмів. Згадаймо “Долину синіх скель” і ніжну, мрійливу пісню “Ми підем, де трави похили”. А “Пісня про рушник” із кінофільму “Літа молодії” стала найулюбленішою піснею мільйонів людей. “Пісня про рушник”, — як зазначає поет-академік Борис Ілліч Олійник,

справді полонила світові обшири. Магія її в тому, що вона настільки ж достеменно українська, наскільки загальнолюдська... Певно, якщо і є те універсальне об'єднувальне начало, яке зупинить цей розкиданий світ перед ядерним самознищенням, то це, передусім, МАТИ — матір людського роду”. Саме ця пісня визнана найкращою піснею ХХ століття.

Про музику Платона Майбороди говорили мистецтвознавець, доктор філософії, заслужений діяч мистецтв України, заступник голови Національної спілки композиторів м. Києва Галина Степанченко, Олег Андреев, художній керівник камерного оркестру “Українська спадщина”, почесний диригент Королівського симфонічного оркестру Йорданії, Микола Синишин, член Київської міської організації Всеукраїнського об'єднання “Об'єднаймо Україну”, заслужений працівник культури України Петро Засенко та багато інших учасників вечора. Тісна творча співдружність композитора з багатьма визначними поетами України принесла неощіненні плоди, — пісні на слова В. Сосюри, Б. Олійника, Т. Масенка, В. Симоненка, Д. Луценка, Т. Мезенцевої, М. Нагнибіди, М. Стельмаха, М. Ткача... Та чи не найвдаліше у творчому діапазоні склалася співпраця з Андрієм Малишком. Вершина цієї співпраці — пісня “Моя стежина”...

За своєю творчістю Платон Майборода удостоєний Шевченківської премії та найвищої нагороди — народної любові.

«БОТАКЄ» В КНИГАРНІ «Є»

Уляна ВОЛКОВСЬКА

Днями відбулася презентація книжки Тараса Прохаська “БотакЄ”, поява якої стала довгоочікуваною подією. Книгарня “Є” просто не могла вмістити всіх охочих поспілкуватися з автором. Одне слово — аншлаг! Тарас Прохасько, як завжди, уважний, розсудливий і відвертий. Тож презентація за кілька хвилин перелилася у невимушений діалог із аудиторією.

“Ця книжка нагадує мені один дивний інструмент, — не жалкуючи асоціацій ділюся думками Тарас Прохасько. — Це така довга жердина з чотирма гачками на кінці, призначення якої — витягання відра з криниці, якщо обірветься ланц. Здавалося б, що це за спосіб життя, коли ти наперед знаєш, що в тебе буде час від часу обриватися ланц і відро падатиме, але таке життя, ботакЄ... Хочу, щоб те, що пишу, було як цей інструмент, а ці гачки-тексти витягували в читачів якісь аналогії з минулого, спогади. Тому писання цих речень навмисне не лагідне, а нагачкувате... Тут є наперед неокочирні фрази, є фрази затяжки, з кількома поворотами, є фрази, які виявляються порожніми. Всі ці прийоми мали б працювати на витягання відра зі своєї криниці спогадів...”

Вражає вишуканість книжки:

обкладинка теплих карамельних відтінків, перегортаючи яку, хочеться відчувати смак кожної думки — від передмови і далі, сторінка за сторінкою... До видання увішли найкращі твори письменника, написані за останні десять років. Близько 30 % короткої прози, розміщеної у книжці — нова. Усі тексти укладаються у суцільний ланцюг певного способу бачення, розуміння, мислення. “Уявіть собі будь-який будинок із добре сформованої вулиці — будинок коло будинка... Коли він стоїть у ряду фасадів, то відчувається звучання ансамблю. Щось подібне має ця книжка. Кожен із цих коротких текстів поставлений у якийсь ряд”.

На вечорі Тарас Прохасько висловив думку, що в сучасній літературі бракує дідівського слова, до якого був би не втрачений інтерес, бо суцільна свідомість шукає переважно “файного тіла і жвавих молодих думок”. “Я хотів би спробувати, як пишеться, коли почувашся старезним дідом, і що головне — мені дуже хотілося б, щоб у нашому книжковому світі з'явився цей образ”.

Автор поділився, що мріє написати велику книжку про історію, історичну географію на прикладі своєї родини. “Все написане — це не найголовніше, а найголовніше на мене ще чекає, поки я дозрію до того. Таке моє відчуття”.

Ганна ТРЕГУБ,
НаУКМА

Запасники Національного художнього музею України приховують безліч унікальних мистецьких шедеврів, серед яких особливе місце посідають роботи митців-авангардистів, свого часу “неугодились” єдино правильній радянській ідеології. Нині репресованих і забутих майстрів віднаходять заново. Хоча якби свого часу дослідник Дмитро Горбачов не долучився до збирання та належного зберігання творів Марка Епштейна, їх було б розгублено, розкрадено й незворотно втрачено.

Чи не вперше за часів уже незалежної України роботи Марка Епштейна було експоновано на виставці, що відбулася 2007 року в Національному художньому музеї України, де представили графічні твори чи не всіх художників, що належали до “Культур-Ліги”. Нині цей художник повернувся до Києва — міста своїх найвищих мистецьких злетів. Цьогорічна виставка презентує 122 твори митця різних жанрів і періодів, що зберігаються в приватних і музейних колекціях.

Мало хто знає, що Марк Епштейн — молодший сучасник таких знамих митців-кубістів, як Пабло Пікассо, Фернанд Лерер, Казимир Малевич, Марсель Дюшан, Стюарт Девіс.

М. Епштейну пощастило навчатися і творити в унікальній мистецькій атмосфері, відкритій модерним європейським і питомо місцевим віянням і тенденціям. Це був час, дух якого створювали Олександр Архипенко й Пабло Пікассо, Олександр Богомазов і Георгій Нарбут, Жорж Брак, Хуан Гріс, Фернанд Леже та багато інших, менш відомих кубофутуристів.

1918 року, закінчивши Київське художнє училище, Марк Епштейн органічно влився до по-

КИЇВСЬКИЙ ПІКАССО

Нещодавно в Національному художньому музеї України за сприяння Центру вивчення історії та культури східноєвропейського єврейства НаУКМА, Музею театрального, музичного й кіномистецтва України відкрилася виставка “Марк Епштейн. Повернення майстра”.

тисся у пошуках нової лінії та форми. У його творах поєднано аналітичний метод кубізму з тягінням до сюжетності.

Авангардне мистецтво сприймати важко. Доволі часто світ лишається закритим для пересічного глядача. Твори Пабло Пікассо та Хуана Гріса вражають майстерністю виконання, проте чи багато тих, хто насправді розуміє їхню глибину й трагічність? Багато хто може сказати, що від них віє холодом механічності. Графічні образи в стилі кубізму, створені Марком Епштейном, не лишають глядача байдужими й відстороненими: від них віє теплом і динамікою, драматизмом схоплених у діагоналях і дугах моментів людського життя. Чи не в цьому ховається не відсторонений від глибокої людськості творчий геній цього майстра?

У середині 1920-х років Марк Епштейн звертається до зовсім нової тематики, втілюючи типові образи містечкових євреїв-ремісників. Митець вдається до синтезу умовної геометризації форм і цілком реалістичної манери зображення персонажів. М. Епштейн у серії графічних творів фіксує та увічнеє світ шtetлу — невеличкого єврейського містечка, що зник із приходом нового світового порядку на початку ХХ століття.

Наприкінці 1920-х років

М. Епштейн створив понад 100 станкових композицій, де зображав єврейських переселенців-колоністів. Передусім варто згадати про роботи “Старий рибалка”, “Повернення з поля”, “Селянин”, “Жінка, що годую козу”, “Важкоатлети”, “Циркачка з гирями”. Майстер гіперболізує тілесність, наділяє героїв вітальністю і первісною, архаїчною красою.

Марк Епштейн не лише талановитий графік і живописець, а й талановитий театральний оформлювач. Очевидно, не обійшлося тут без впливу Олександри Екс-

тер, яка створювала сценічне оформлення для відомого Камерного театру О. Таїрова в Москві. Марк Епштейн оформлював вистави в єврейських театрах Києва, Харкова, Чернігова, Одеси. До нашого часу збереглися дві серії ескізів до вистав “Цвай Куні Лем-лех” і “Ристоакрат”.

Не чужими були для Марка Епштейна олійний живопис і скульптура. У 20-ті рр. ХХ століття майстер створив чимало пластичних робіт, які прикрашали Київ, проте жодній із них не судилося дійти до нашого часу. На згадку про них лишилися лише чорно-білі фото, які на виставці експоновано поряд із графічними роботами майстра. У колекції Національного художнього музею України понад 50 живописних робіт М. Епштейна. Цікаво, що більшість із них досі ніде не експонували.

Нині до українців повертаються забуті імена, замовчані твори геніїв світового рівня. Виставка творів Марка Епштейна, цього “київського Пікассо”, поряд. Нарешті майстер повернувся додому..

ВСЕСВІТ УКРАЇНСЬКОГО ВСЕСМІХУ, або ж Від Івана Сміхована до Лупула Омеляна

Віктор КОСЯЧЕНКО,
заслужений працівник освіти
України ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, м. Чернівці

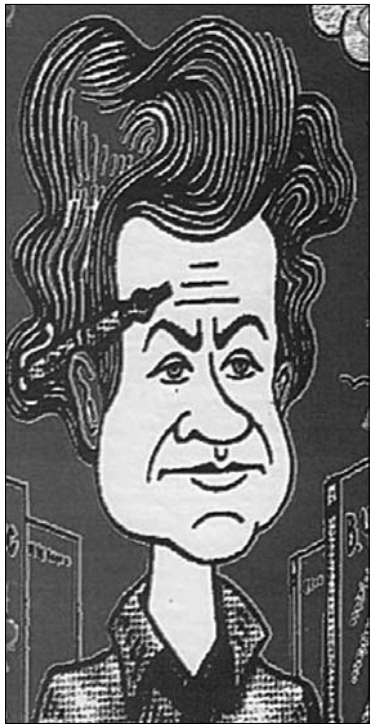
Це обсягове видання під назвою “З ким сміється Україна” — з кольоровим портретом на обкладинці “завзятого од усіх бурлак” Енея — потрапило до моїх рук несподівано і з чималим запізненням. Ще влітку 2009 року за сприяння й особистого благословення Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета його було підписано до друку, а я ще лише рік тому зміг подивуватися 650-сторінковому виданню (“альманаху”, як зазначено у рамочці під ліктем того ж таки козарлюги), яке обіцяє розкрити нову в нашому гуморознавстві тему. Щоправда, 1960 року, піввіку тому, вийшло у світ тритомне видання “Україна сміється”. А згодом, у 1967—1968 роках, той ошатно виданий тритомник доповнили ще “Книга веселої мудрості” і том “Жартівливих пісень” із серії “Українська народна творчість”, здійснені Інститутом мистецтвознавства та етнології ім. М. Т. Рильського АН України. Слід сказати тут про ґрунтовну вступну статтю до цього видання, яка називається “Пісенний гумор українського народу”. Епіграф до статті взятий з висловлювань Віссаріона Белінського: “Українці обдаровані незрівнянним гумором”. Так, ніби автор статті й поважна академічна інституція вирішили заздалегідь застерегтися від будь-яких упереджень нащадків “неістового Віссаріона”. А вже “революційно-демократичний філософ”, відділивши український гумор від української мови, роз’яснював сучасникам, що “малоросійський мовний стиль був завжди більш розвинений, ніж російський”. Але “революційно-демократичний філософ”, відділивши український гумор від української мови, роз’яснював сучасникам, що “малоросійський мовний стиль був завжди більш розвинений, ніж російський”. Але “революційно-демократичний філософ”, відділивши український гумор від української мови, роз’яснював сучасникам, що “малоросійський мовний стиль був завжди більш розвинений, ніж російський”.

Проте, як висловився поет Анатолій Бортняк: “Мов поганих не існує в світі. Є лише погані мовні язики”. Українці таки створили свою велику, знану в світі літературу, виповнивши її справді незрівнянним гумором. Бо ж “не вмирає душа наша... Вона знову оживає і сміється знову”.

Тому не може не викликати інтересу в широкого читачького загалу антологія “З ким сміється Україна”. Здавалося б, як можна стільки втиснути в одну книжку. Виявляється, можна. І читатимуть її шанувальники смішного з більшою цікавістю, ніж окремі гумористичні антології. А вже тут за справу взявся Валентин Чемерис.

У пролозі “Чудодійний поцілунок людству” автор-упорядник, пишучи про значення сміху в житті людини, зазначає, що, наприклад, в американців дуже популярне слово “смайлінг”, а в Німеччині створено 70 “Клубів сміху”, а ще в Індії 20 років тому один науковець запропонував “Сміхойгу” — окремий комплекс вправ для створення гарного настрою.

Вказуючи на глибокі традиції

гумору й сатири в давній українській літературі, Валентин Чемерис наголошує, що засновником нової української сатири справедливо вважається Григорій Сковорода. А вже якби не було “алмазу” “Басен Харківській” і “Саду божественних пісень”, то основоположник нового українського письменства Іван Котляревський не відграв би “брильянта” образу Возного.

Водночас гумор і сатира в давній і новій літературі навряд чи з’явилися б, якби не талановитий український народ. Тому вже на титулі “Книги першої” упорядник наголошує: “А все почалося з Івана Сміхована”. Був такий, виявляється, персонаж народної гумористики, збірний образ меткого веселуна, жартівника, пародиста, а водночас і його творець.

Дві наступні книжки антології — це радянський етап розвитку українського письменства. Тому упорядник назвав другу книжку “Червоний Парнас”. Йдеться в ній про час, коли сатанинський більшовизм, у насильницький спосіб ліквідувавши царське самодержавство, успадкував доктрину “великодержавія”. Певна річ, мислячи її як запоруку створення плацдарму для грядущої світової революції.

“Червоний Парнас” став червоним не так від кольору прапора, як від крові розстріляних, репресованих і виморених по словках і магаданах його найталановитіших подвижників, чия творчість набувала дедалі більшої популярності в народі. Так було репресовано фундатора “Червоного Парнасу” Василя Еллана. Згодом закрили єдиний сатиричний журнал “Червоний перець”. Настав трагічний кінець “українізації” Радянської України, а з ним до єдиного колгоспу (тобто спілки) було зігнано письменників, яких зобов’язали бути “інженерами человеческих душ”.

Коли великий вождь безбожного більшовизму започаткує сатанинські ігри із Гітлером, які, зрештою, призведуть до найбільшої війни ХХ ст., советський режим віднаїде у Печорлазі випадково не розстріляного найпопулярнішого сміхотворця 1920-х

років Остапа Вишню. Він виявився потрібним, щоб знову видавати український сатиричний журнал “Перець”. Звичайно, за таких обставин письменникам (зокрема сатирикам) свою творчість доводилося поєднувати зі “службою сатані”. Тож упорядник доречно наводить окремі зразки й таких писань.

Ключовим словом у роздумах автора стало слово “письменник”, що назагал тлумачиться як “завидна професія: сидить, пише, гребе гонорари”. Але революційна дійсність такі уявлення нещадно спростовує — “загрибали” сотнями. Хто з письменників уцілів у тій м’ясорубці, той пройшов советські концтабори. Повернулося небагато, та й то тільки через 10—20 років.

Подальший хід історії пам’ять автора пов’язує з фотографією ще молодого Хрущова. На ній Микита Сергійович, загрозивши піднявши партійно-державний кулак, проголошує з трибуни III з’їзду письменників: “Хай живуть радянські письменники — вірні помічники нашої партії в будівництві комунізму!”. Тобто — писати на догоду авантюристам конструкторам світлого майбутнього. Враховуючи досвід недалекого, й нібито вже розвінчаного, минулого, українські письменники писали і навіть виступали, як “підручні”, на широко практикованих літературних зустрічах. Робітники і селяни по їх завершенні, слухаючи згадує Валентин Чемерис, часто широким жестом казали: “Коли б не ви, не чули б ми вже й рідної мови”.

“Коли б не ви...” Характерно, що такі подяки не рідкість для письменницьких зустрічей не лише у Великій Україні, а й на Буковині, яка порівняно недавно була звільнена від чужоземної влади. А вже хто приходив на терени цього українського порубіжжя, той найперше посягав на рідну мову більшості його насе-

лення — русинів-українців.

Тему письменника, започатковану в епілозі другої книжки, В. Чемерис логічно продовжує у пролозі до третьої, найбільшій за обсягом, книжки своєї антології. А його назва “...і гарантує громадянам свободу друку”, що являє собою фразу із Конституції СРСР, налаштовує читача на іронічне сприйняття тих гарантій. Автор-упорядник далі акцентує: якщо мітинги 1905-го і 1917 років відбувалися під гаслом свободи слова, то “вірні лєнінці” забороняли навіть згадувати, що в СРСР діє цензура. Але вона була. Цензором, зрештою, був і сам автор. А вже він знав, що пропустять до друку, а що — ні. Поети-лірики, наприклад, та їхні видавці, щоб видати збірку “того, що на серце лягло”, мусили почати її так званним паровозом. Такі ідеологічні “паровози”, наголошує автор на основі власного письменницького досвіду, писали всі — і ті, хто був у внутрішній опозиції, і ті, хто не був. У ті часи дедалі міцнішого закручування ідеологічних гайок (після хрущовської відлиги, за Сулова—Брежнева й аж до Горбачова) тільки сатира й могла бути певною віддушиною (хай, за автором, і “сякою-такою”). А вже сатирикам дозволялося критикувати, хвалити змушували поетів-ліриків. Тож, не чекаючи сприятливих для творчості умов, усупереч різним утискам, вони продовжували задля збереження “веселості”, як заповідав свого часу Григорій Савич, свою творчу працю.

Услід за Остапом Вишнею всесвіт українського всесміху поповнила ціла когорта талановитих письменників: Степан Олійник, Сергій Воскресенко, Пав-

Валентин Чемерис

ло Глазовий, Анатолій Косматенко, Іван Немирович, Петро Ребро, Олег Черногуз. Серед них ще слід назвати майстрів сценічного сміху — “народного Яковченка” та естрадних пересмішників Тарпаньку і Штепселя, тобто Ю. Тимошенка та Ю. Березіна.

Четверта книжка антології... Вона, як і попередні, має передмову і “Замість післямови...” Щоправда, остання інтригуюча: “Письменники ненаписаних книг”. Як таке можливе? Виявляється, автор-упорядник, скориставшись ресурсом свого “третього світу”, відрядив у чергові космічні мандри Гавроша — такого собі любителя космоекстриму. А після щасливого повернення той розповів, що на планеті Ялмез він потрапив до загадкової країни Аніарку, де живуть “письменники ненаписаних книг”. До того ж, їх там за творче неписання приймають до Спілки. Навіть президент Аніарку час від часу приймає письменників ненаписаних книжок. У цьому проявляється висока батьківська турбота про розвиток вітчизняної літератури та культури.

Але менше з тими фантазіями... Ось літукраїнський “Вишняк” — це інша річ. Скільки вже в ньому побувало цікавих особистостей — авторів ще не написаних, написаних та не завжди виданих книжок. Треба ж їх представити саме в цій четвертій книжці. А вже у “Вишняку”: “Хоч за столом усі були не вишні, // Та однак до гумору свій хист // Дарував їм кожному Всевишній: // Коженний — неповторний гуморист!”. От хоч би той-таки Омелян Лупул, свого часу активний у сенсі творчості студент університету, слухач спецкурсу “Жанр байки в українській літературі”. Згодом, за суловсько-брежневського закручування гайок, той спецкурс прикрили, його години віддали на “науковий комунізм”. Та вже в університеті того “курсу” не читають, а Омелян Лупул своє 60-річчя ознаменував виданням збірки “Тисяча байок”.

Отака вийшла байка. Тому немає сумніву, що й антологія Валентина Чемериса “З ким сміється Україна” стане в добрій пригоді не лише тим, хто шукає своєї творчої стежки у всесвіті українського всесміху, а й широкому загалу шанувальників сміху, який допомагає прощатися з минулим і залишатися людьми.

ЕНИКИ-БЕНИКИ ЇЛИ ВАРЕНИКИ

Марія КУЧЕРЕНКО

Відомо, що народна кухня — один із складників духовної культури народу, його національної самобутності. Формуючись століттями, вона вбирає в себе особливості інших, переважно сусідніх, культурних традицій. Однак це не про українську народну кухню — вона не вельми піддавалася чужим впливам. Якщо вареники були улюбленою стравою українця, то такими вони й залишилися через віки. Великі чи зовсім крихітні, з філігранними зубчиками чи акуратним віночком, півмісяцем чи трикутничком — вони завжди викликають життєрадісні емоції, оживаючи в пам'яті яскравою картинкою з “Вечорів на хуторі біля Диканьки”: товстелезний Пацюк на очах здивованого коваля ковтає вареники, які самі, мов живі, летять йому в рот, розбризкуючи на льоту сметану.

Про вареники наш народ склав силу-силенну веселі пісні. Та чого тільки про українські пісні йдеться! Так, єврейський композитор Саул Черніхівський, який жив наприкінці XIX—початку XX століття, написав у Гейдельберзі музичний твір “Вареники”. Вочевидь, коли писав музику, то бачив перед собою стару єврейку за приготуванням українських вареників.

Любов до вареників — усенародна. А як інакше? Адже це чільна страва будь-якого українського святкового столу, і якщо господиня ставила на стіл макітру — або й макітру — з паруючими, тільки-но з окропу, варениками, — всі страви випадали з поля зору. Густо пересипані апетитними шкварками, із золотистою підсмажкою, або шедро политі вершковим маслом... Ах!

Відомо, що в XIX столітті вареники в Україні ліпили величеські — приблизно 30—40 см. Про це описано в повісті Микола Гоголя “Вій”: “... по хуторах малоросійських можна їсти галушки, сир, сметану і вареники величиною з капелюх...”.

Вареники готували не часто, переважно на свята. Так, на другий день весілля дружки несли молодій вареники “на сніданок”, а жінки гуртом готували вареники, коли збиралися провідати породіллю.

Олекса Воропай описав, як на свято Сорок святих, яке відзначалося 22 березня, дівчата варили сорок вареників із сиром і частували парубків — “щоб мороз любисток не побив”. А ліплячи гуртом вареники, співали:

*Закотилось сонечко за зелений бір
Ми підємо вечеряти у багатий двір:*

*А в багатому дворі — хліба-солі на столі.
І хліба-солі доволі:
Вареники в маслі, горілочка в пляшці.*

А ще в цей день варили вареники з 40 начинками (!), позаяк 40 святих мучеників. Вареникам відводилася й містична роль. Так, на Андрія дівчата ворожили у досить-таки кумедний спосіб: варили вареник для голодного kota — якщо кіт з’їсть його, то дівчина невдовзі вийде заміж, а якщо лише надкусить і кине, то слід чекати розлуки з милим, а то й дівочої самоти.

За класичним рецептом тісто на вареники замішують на воді (обов’язково хо-

розтопленим маслом або сметаною.

З капустою

Квашену капусту відтискають, додають до неї нашатковану свіжу. Тушкують до готовності, доливаючи бульйон. У тушковану капусту додають підсмажену цибулю, сіль, цукор і, змішавши, знову підсмажують, щоб випарувалася зайва вода. Поливають розтопленим маслом, пересипають підсмажкою з цибулі та шкварок. Тушкують капусту і з м’ясом, попередньо подрібнивши шматочки, і з грибами.

З яблуками

Стиглі яблука очищають від шкірочки й нарізають соломкою або труть на тертці. Пересипають цукром і дають стекти соку. Можна додати трохи кориці. Готові вареники поливають медом.

З маком

Мак заливають окропом, зливають сміття, що підпливло, і знову заливають окропом. Залишають щонайменше на півгодини. Потім мак відкидають на сито, щоб стекла вода, і перекидають у макітру. Старанно розтирають, додаючи цукор. Можна додати попередньо розмочені родзинки.

З сушеними сливами

Сушені сливи промивають у теплій воді, заливають окропом. Відкидають на сито, підсушують. Виймають кісточки й пересипають цукром. Можна сливи без кісточок дрібно порізати й посипати цукром. Подають готові вареники з цукром або медом.

3 “ЖИТІЯ” ВАРЕНИКІВ

Схоже, українці запозичили вареники з турецької кухні, хоч як не хотілося б у тому зізнатися. Турецький дюшвар викликав колись таке захоплення у наших предків, що вони значно спростили той складний рецепт.

Є думка мовознавців, що популярна дитяча лічилка “Еники-беніки...” — переклад зі стародавньої шаманської мантри, яка відкриває в людині так зване третє око.

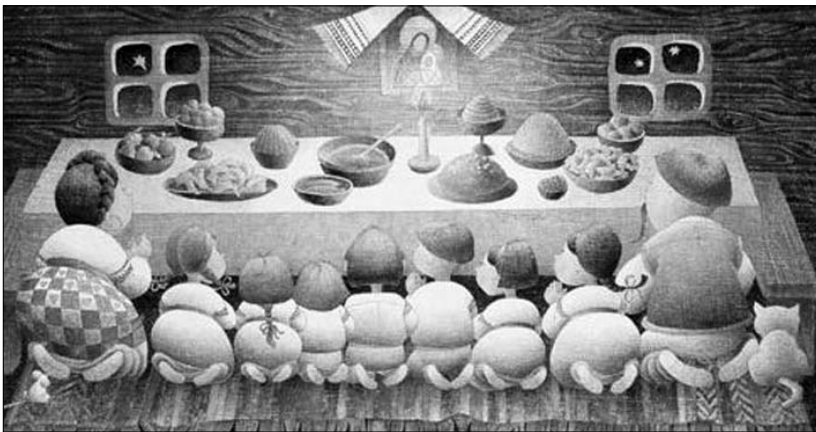
Скуштувавши вареників із вишнями під час одного зі своїх візитів в Україну, Білл Клінтон, який вважається неабияким гурманом, прийшов у таке захоплення, що заніс цю страву у свій список *Must Be Served*.

Хобі першого президента України вельми оригінальне — збирання рецептів начинок вареників. Він вишукує їх навіть у стародавніх манускриптах. Цікаво, що Леонід Кравчук має музичну таріль для вареників у формі ромашки — кожна пелюстка з підігрівом і музичним супроводом.

У містечку Глендон у канадській провінції Альберта, де найбільша українська діаспора, встановлено дев’ятиметровий пам’ятник варенику — офіційному символу міста.

У Росії дотримуються веселої традиції — напередодні старого нового року ліплять вареники із сюрпризом — гудзиком, квасолинкою, монеткою. Вважається, кому трапиться такий сюрприз — для того весь рік буде щасливим.

У Черкасах відкрили пам’ятник варенику: козак Мамай поїдає вареники, а за спиною у нього великий вареник у формі півмісяця. Ідея встановити ще один пам’ятник поряд — а саме самогонному апарату вельми сподобалася черкасьям, оскільки самогон у народі називають національною валютою — без нього і досі не здійснюється жодної оборудки на селі.

лодній), сироватці, молоці. Можна з яйцем. Тісто має бути не надто крутим, щоб легше з’єднувалися краї вареника.

А от рецептів начинок — безмір! Начинка — залежно від релігійного календаря — могла бути скоромною — з м’ясом, сиром — та пісною — з капустою, капустою та грибами, квасолею та маком, самим маком, пшоняною чи гречаною кашею із підсмажкою на олії, яблуками, полуниціями, вишнями, калиною, сушеними ягодами, попередньо замоченими у воді.

Розкачують тісто 1—1,5 мм завтовшки і розрізають на квадратики, кладуть на центр квадратики начинку і зіплюють краї. Звісно, це трикутної форми вареники. А здебільшого в Україні вареники ліпили напівкруглої форми, прикрашаючи філігранними зубчиками.

Варять вареники в такій кількості окропу, щоб вони могли вільно спливати. Коли вже підпливуть, збирають шумівкою і перекладають у сотейник. Залежно від начинки, поливають маслом або пересипають шкварками зі шпиком та підсмаженою цибулею.

Рецепти начинок

З сиром

Сир пропускають через м’ясорубку або протирають крізь сито, додають сирі жовтки, цукор, сіль. Усе старанно перемішують.

Готові вареники подають із

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

ХЛІБ НА ЧЕРЕНІ У МИРОГОЩІ — СПОКОНВІКУ

У сім’ї Середів із села Мирогоща Дубенського району не знають звичного господарського клопоту: ходити в магазин по хліб. Тут господиня Олександра Іванівна випікає свій, домашній, хліб. Причому за рецептом, який передається в їхній родині від діда-прадіда. За переказом, такий пшенично-житній харч започаткували ще за козацьких часів, коли стрілець Середа під час походу місяць протримався на самому хлібі з водою, і цей хліб був із жита і пшениці.

— У нашій родині хліб завжди шанували, — розповідає Олександра Середа, — і досі одним із головних атрибутів хатньої обстановки є піч. Її не просто змуровано —

у неї вкладено душу. Подібні печі (принаймні у нашій Мирогощі) — нині велика рідкість. До того ж деякі з них — уже експонати з минувшини. Натомість моя піч, яка передалася у спадок, працює. Щоправда, розпалюю у ній один раз на тиждень, випікаю від шести до десяти буханців, і нам (сім’ї із семи осіб) цього хліба вистачає на тиждень. Вистачає, бо буханець не такий, як магазинний: він важить від двох до трьох кілограмів. Але головне в ньому — поживність і смак. Це завдяки визначеній пропорції житнього, пшеничного борошна й інших (хай це залишиться моєю таємницею) природних складників. І, звичайно, важливу роль тут відіграє черинь. Лише на ній, скільки себе пам’ятаю, випікали в нашому домі хліб. І я продовжую цю тра-

дицію. І мій хліб ніколи не пригорає, бо я не тільки вигортаю жар, а й намагаюся перед випічкою вимити черинь. Інколи під хлібини підкладаю капустяний лист.

А ще в нас здавна заведено місити тісто густо-густо, розпочавши це диво-дієство з молитви. Коли випікається хліб, ніхто не грюкає дверима. Коли спечеться, то складаю його гарячим на чистий стіл, застелений спеціально призначеним для цього сувоєм полотна, а ще одним сувоєм накриваю паляниці. Якщо цього не зробити, хліб втратить пухкість. Хоча не применшую значущості й смаку магазинного хліба, але в жодне порівняння з домашнім він не годиться. Шкода, що нині сільські господині дедалі частіше купують хліб, а не випікають самостійно.

Кожен, хто завітає у гості до родини Середів, може переконатися у надзвичайній смакоті домашнього мирогощанського хліба. “Кажуть, що не хлібом єдиним живе людина, а тут, в Олександрі Іванівни, ця фраза звучить дещо по-іншому: і хлібом єдиним може насититися людина”, — таке зізнання довелося почути від працівників культури з Мирогощі. Якось вони завітали до оселі Олександри Середи, а господиня саме дістала з печі свіжий хліб. Він так смакував гостям, що вони з’їли аж дві буханки.

Не втомлюється Олександра Середа пропагувати українську кухню та національні традиції. Спеціально для цього має “декоративну” домашню піч, бо справжньої із собою на фестиваль чи ярмарок не візьмеш.

РОДОВІД ДІДА МОРОЗА

Станіслав ЗМІЄВСЬКИЙ,
м. Одеса

Спочатку огляньмося в ближнє минуле. Люди старшого покоління добре пам'ятають, що тривалий час навіть саме свято ялинки було заборонене комуністичною владою як прояв “релігійних забобонів” і “пережитків”. Прикрашену ялинку можна було побачити хіба що в церквах, які дивом уціліли. А вдома для дітей наряджали іграшками та цукерками гілку будь-якого дерева, а іноді й віник.

Перше радянське новорічне свято ялинки відбулося в Україні на рік раніше московського у Харківському палаці піонерів і жовтенят. Його облаштували у приміщенні колишнього Дворянського зібрання, яке, до переїзду в Київ, займав український уряд.

Я мав можливість спілкуватися із тими, хто влаштував це свято. Вони розповідали, як привезли і встановили у залах палацу аж три великі сосни. Прикраси для них майстрували з картону та паперу керівники гуртків разом зі своїми вихованцями, бо у продажу їх не було. На поміч прийшли робітники Мерсф'янського склозаводу, за кілька днів налагодивши випуск великих куль із товстого зеленого скла, із якого робили пляшки. А ще комсомольці побували у монастирях і нахабно вилучили там старі ялинкові прикраси. Роздобутих у монахів янголів із крильцями потім перетворили на пташок.

Героями першого новорічного маскараду були не лише казкові та літературні персонажі, а й костюмовані революційні матроси, чапаєвці, стаханівці, мічурінці, підкорювачі Арктики. Розважали всіх кумедними витівками популярні тоді коміки Пат і Паташон.

Підемо далі у глїб історії. Свято Нового року з участю Діда Мороза повсюдно відзначали в Російській імперії після запровадження Петром I нового календаря. Сам же цей персонаж, схоже, прийшов тоді на новорічні гостини з народних казок. У російському варіанті він називався Морозком, в українському — Морозенком. Подарунки з його мішка діставалися лише дітям.

1840 року, на основі фольклору Володимир Одоєвський написав оповідання “Мороз Іванович”. На відміну від казкового героя, Мороз Іванович не заморозив на смерть дівчину-ледарку, а замість подарунка їй дісталось від нього намісто із крижаних бурульок. Згодом і каральна палиця Діда Мороза стала виконувати інші функції, перетворившись на чарівний ціпок.

Осібнo існує версія, що прототипом Діда Мороза став архієпископ Миколай із міста Мир у Лїкїї, який жив ще в IV столїтті. По смерті цей щирсердний чоловік був причислений до лику святих і став шануватися вірянами як чудотворець. Коли в XI столїтті його мошї викрали італійські пірати й перевезли до міста Барни, — обурився весь світ. Приблизно з того часу в день Святого Діда-Мороза, 19 грудня, люди почали робити дітям подарунки. В Україні було прийнято випікати для цього смачні коржики-“миколайчики”, обдаровувати дітей. Ця традиція збереглася донині, день Святого Миколая став улюбленим святом української дітвори.

Однак більшість дослідників схильні вважати прототипом Діда Мороза не Миколая, а казкового Мороза-Морозенка. Самі ж казки про нього, навіть найдавніші, теж мають свої витокї. Шукати їх слід у міфології наших пращурів, в історії нашого народу. Період Антїї-України археологи пов'язують із розвитком черняхівської культури. Знахідки того періоду засвідчують, що наші предки мали українську писемність (“буквицю” та “Іванове письмо”), знали давньогрецьку мову й латину. Займалися вони не лише землеробством і тваринництвом, а й багатьма ремеслами, виплаляли залізо у домницях, користувалися гончарним кругом, ткацькими верстатами. Із їхніх казок веде родовід нинішній Дід Мороз-Морозенко. Це можна простежити за описом найпопулярніших богів антїв.

Фото Олеса Дмитренка

Першим, хто при цьому згадується, є Мороз, якого іноді ще називали ласкаво Морозком. Це божество холоду, віхоли, криги, справжній володар зими. А ще володарем зими давні українці, а згодом і білоруси, вважали Зюзю. Він зображувався у вигляді діда невеличкого зросту з довгою сивою бородою. Ходить він, згідно з народним повір'ям, у кожусі, але без шапки та босоніж. Під Новий рік білоруси варили для нього кутю і примовляли: “Зюзя на дворі — куця на столі”.

Але цілком можливо, що наш Дід Мороз походить прямо від Діда. Це друге ім'я, яке анти дали своєму Білобогу. Дідом або дідухом і досі називається в Україні необмолочений сніп жита, який господар вносить у хату перед Святвечором. Білобог же — головний бог добра. За повір'ям, він — творець землі, води, світла, батько Перуна, захисник людей від зла.

Але українська міфологія знає ще і бога сонця, світла та добра на ім'я Дажбог, культ якого сформувався за скіфських часів у VI—IV столїттях до нашої ери. Він наділений стількома чеснотами, що й не злічити. Сонцеликий образ Дажбога малювали на вітрилах кораблів, що виходили із Санбатоса — київської гавані на Почайні.

Це ж зображення було і найпершим гербом Києва.

Дажбог та його рідня — в центрі новорічних, а пізніше й різдвяних свят. Його дружина Коляда (ім'я походить від слова коло, що давня символізувало сонце) щороку в найдовшу зимову ніч народжує молоде сонце — Божича. Ховаючись від свого одвічного ворога — Мари, уособлення темних сил, Коляда перетворюється в козу. Як стверджував Іван Нечуй-Левицький, коли сонце повертає із зими на літо, починалося свято Коляди і тривало воно з 24 грудня до 6 січня. В обрядове дійство входило запалювання вогнища, посипання зерном на новий врожай, водіння кози, рядження, колядування під сяючим зображенням Божича, вертепні дійства, спалювання колоди, яка символізувала Мару. Це язичницьке свято було таким популярним, що служителям культу нічого не залишалося як підпорядкувати йому свято Різдва.

Тож український Дід Мороз може пишатися багатим родоводом. Безліч добрих рис успадкував він від Дажбога і Білобога, Мороза, Зюзі й Морозенка. Це його вустами промовляють до нас далекі предки, бажаючи всім і кожному щастя, здоров'я та радості.

СЛОВО Прогвітї

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Дорогі читачі!

Дякуємо Вам, що були з нами у році, що минає.

Щасливого Нового року — засїваємо на віру, надію, любов, міцне здоров'я, злагоду й мир у родинах.

Будьмо разом!

Редакція

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Прогвітї” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідчення
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Леся КОВЕРЗНЕВА
279-49-47

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ольга МОШКОВСЬКА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор
Марія КУЧЕРЕНКО

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org

Видруковано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301252
Наклад у грудні — 35 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Прогвітї” обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвітї” — 30617

